

พระบรมราชานุศาสน์ยศเสตมตุนานุคต
ประมวสพระราชันนิพนธบามเรีจ

และ

สุภาษิตพระราชันนิพนธ
ในพระบาทสมเด็จพะมกุฏเกลาเจ้าอยู่หัว

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชนิพนธ์

ขุนประมวญราชพัรพ

(เวก สวิสตีสกษณ์)

ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

พระบรมราชานุศาสน์ยศเสตมตุนานุคต
ประมวสพระราชันนิพนธ์บามเรีจ

และ

สุภาษิตพระราชันนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ขุนประมวญราชพัรพย์

(เวก สวิสตีสกษณ์)

ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๒

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนประมวญราชทรัพย์ (เวก สวัสดิลักษณ์) ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส กำหนดวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ นางสาววัฒนา สวัสดิลักษณ์ ผู้เป็นธิดา ได้มาติดต่อกรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง พระบรมราชานุสาสนีย์ แสดงคุณานุคุณ ประมวลพระราชนิพนธ์บางเรื่อง และสุภาษิตพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมเป็นเล่มเดียวกัน เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดียินยอมให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

เรื่อง พระบรมราชานุสาสนีย์แสดงคุณานุคุณ นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบรรยายให้ข้าราชการในพระราชสำนัก ทหารบก ทหารเรือ และข้าราชการหัวเมือง ผู้ที่ได้ไปประจำรักษาหน้าที่อยู่ ณ ค่ายหลวง หาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๑ ทรงแสดงให้เห็นคุณพระรัตนตรัย คุณบุรพการี คุณพระมหากษัตริย์ และความรักชาติบ้านเมือง

ประมวลพระราชนิพนธ์บางเรื่อง ที่ตีพิมพ์ในเล่มนี้ คัดมาจากหนังสือประมวลพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณณกะ ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทความสั้น ๆ เพื่อลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดิลิตสมิต และใช้พระนามแฝงว่า อัสวาทะ เรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์มักเป็นทำนองปลุกใจบ้าง หรือวิจารณ์เหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยนั้นบ้าง เช่นวิจารณ์ข้อความในหนังสือพิมพ์ หรือข่าวต่างประเทศ เป็นที่นิยมอ่านกันแพร่หลายในขณะนั้น ครั้นกาลเวลาล่วงเลยมา ความนิยมในพระราชนิพนธ์ปกิณณกะนี้ก็หาได้ลดน้อยลงไม่ แม้แต่กระทรวงศึกษาธิการก็ยังได้เคยเลือกบทพระราชนิพนธ์ปกิณณกะบางเรื่องให้ใช้เป็นแบบเรียน ของนักเรียน

ชั้นฝึกหัดครูมัธยม ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเห็นลักษณะการประพันธ์
ความเรียงที่ดี ซึ่งจะหาได้จากบทพระราชนิพนธ์เหล่านี้อย่างครบถ้วน

ส่วน สุภายิตพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว นั้น คัดมาจากประมวลสุภายิตพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเจ้าหน้าที่ในหอสมุดแห่งชาติ ได้รวบรวมขึ้น เมื่อ
ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีผู้มาขออนุญาตจัดพิมพ์ครั้งแรกในงานฉลองอายุครบ
๗๐ ปี ของ พลเอก เจ้าพระยาพิชัยนาครโยธิน และต่อมาก็ได้มีผู้มาขอ
อนุญาตจัดพิมพ์ขึ้นอีกหลายครั้ง การรวบรวมสุภายิตจากพระราชนิพนธ์นี้
พยายามที่จะรวบรวมให้หมดเท่าที่จะทำได้ แต่หากพระราชนิพนธ์ในพระ
บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีอยู่มากหลาย ที่ทรงพระราชนิพนธ์
แล้ว พิมพ์ขึ้นเป็นเล่มโดยเฉพาะก็มี ที่ทรงพระราชนิพนธ์แล้ว พิมพ์แทรก
ลงในหนังสือต่าง ๆ ก็มี บางทีอาจจะรวบรวมได้ไม่ทั่วถึง แต่ก็นับว่าเป็น
หนังสือขนาดเล็กใหญ่พอใช้ และได้จัดให้เป็นหมวดหมู่ ดังสารบาญซึ่งพิมพ์
อยู่ข้างต้นของหนังสือประมวลสุภายิตพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ ที่ได้จัด
พิมพ์ไปแล้วทุกเล่ม แต่ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพขออนุญาตพิมพ์เพียง
บางบทเท่านั้น

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพ
ได้จัดบำเพ็ญอุทิศแด่ ขุนประมวญราชทรัพย์ (เวก สวัสดิ์ดิถี) และ
ได้ให้พิมพ์หนังสือเล่มนี้ออกเผยแพร่เป็นกุศลวิทายาทาน ขอจงเป็นปัจจัยส่ง
เสริมให้ ขุนประมวญราชทรัพย์ (เวก สวัสดิ์ดิถี) ผู้วายชนม์ ประสบ
แต่อริยคุณมณูผลในสุคติสัมปรายภพตามควรแก่ฐานะทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๒ เมษายน ๒๕๑๒

ขุนประมวณราชทรัพย์ (เวก สวัสดิ์ลักษณะ)

ชาตะ 19 เมษายน 2433

มรณะ 18 สิงหาคม 2511

ประวัติ

ขุนประมวญราชทรัพย์ (เวก สวัสดิ์ดิถีลักษณ์) เป็นบุตรนายเหมือน และนางเมือง สวัสดิ์ดิถีลักษณ์ เกิดเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2433 ที่บ้านหลัง วัดหงษ์ฯ อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี ได้รับการศึกษาชั้นต้นที่ ร.ร. วัดราชสิทธิาราม (วัดพลับ) และย้ายไปเรียนจนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ ที่ ร.ร. สวนกุหลาบ เมื่อ พ.ศ. 2450

เมื่อจบการศึกษาแล้ว ได้เข้าทำงานเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนบำรุง วิทยา จังหวัดนครปฐม ได้ทำการสมรสกับนางสง่า และมีบุตรที่ยังมีชีวิต อยู่ 2 คน คือ

1. นางพิศวาท สวัสดิ์ดิถีลักษณ์
2. นางสาววัฒนา สวัสดิ์ดิถีลักษณ์

ต่อมาได้ลาออกจากการเป็นครู และกลับเข้ามาอยู่ที่บ้านหลัง วัดหงษ์ฯ ธนบุรี และเริ่มเข้ารับราชการ ณ กรมคลัง กระทรวงการคลัง เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2457

ประวัติการรับราชการและเครื่องราชอิสริยาภรณ์

- 1 มกราคม 2466 เป็นรองอำมาตย์ตรี และรับพระราชทาน บรรดาศักดิ์เป็น ขุนประมวญราชทรัพย์
- 25 กุมภาพันธ์ 2468 รับเหรียญบรมราชาภิเษก ร. 7
- 8 พฤศจิกายน 2472 เป็นรองอำมาตย์โท
- 8 พฤศจิกายน 2474 รับตราเบญจมาภรณ์ มงกุฎไทย
- 6 เมษายน 2475 รับเหรียญเฉลิมพระนคร 150 ปี
- 20 กันยายน 2480 รับตราเบญจมาภรณ์ช้างเผือก
- 27 กันยายน 2483 รับเหรียญจักรพรรดิมาลา

19 ธันวาคม 2484 รับตราจัดราชการมณฑลไทย

19 ธันวาคม 2485 รับตราจัดราชการข้างเผือก

ขณะที่รับราชการอยู่นั้น ขุนประมวญราชทรัพย์ได้ล้มเจ็บลงด้วยโรคเส้นโลหิตฝอยในสมองแตก ต่อมาเมื่อรักษาหายแล้วเห็นว่าไม่สามารถจะปฏิบัติราชการเหมือนเดิมได้ จึงลาออกจากราชการเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2486

เมื่อออกจากราชการแล้ว สุขภาพของขุนประมวญราชทรัพย์ก็ดีขึ้นเป็นลำดับ แม้จะอยู่ในวัยชราก็สามารถไปไหนมาไหนได้โดยคล่องแคล่ว ไม่มีอาการหลงลืมเช่นคนชราโดยมาก เมื่อประมาณเดือนมีนาคม 2511 ท่านได้ล้มป่วยอีกครั้งด้วยโรคไต และก็ได้รักษาจนหายดีแล้ว ต่อมาเมื่อวันศุกร์ที่ 16 สิงหาคม 2511 ท่านรู้สึกอ่อนเพลียคล้ายจะเป็นลม จึงนอนพักผ่อนจนค่อยยังชั่ว ในวันเสาร์ที่ 17 ท่านก็ยังพูดคุยกับลูกหลานตามปกติจนถึงเวลาดนอนก็เข้านอนด้วยอาการปกติ และหลับไปจนกระทั่งรุ่งเช้าจึงมีผู้พบว่าได้ล้มลงเสียชีวิตอย่างสงบ รวมอายุได้ 78 ปี 4 เดือน

ตลอดเวลาที่ขุนประมวญราชทรัพย์ยังมีชีวิตอยู่นั้น ได้ก่อรูปแต่ความดี ซื่อตรง รักความสัตย์ เมตตาสงสารผู้ที่ได้รับความทุกข์ และช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากอยู่เสมอ ทางด้านการบุญการกุศลก็ได้ประกอบตามสมควร การที่ท่านต้องจากไปอย่างกะทันหันโดยไม่มีผู้ใดคาดคิด และลูกหลานก็ไม่ได้มีโอกาสได้รักษาพยาบาลตอบแทนพระคุณเลย ย่อมยังความเศร้าสลดแก่บรรดาลูกหลานและผู้ใกล้ชิดอย่างสุดซึ้ง

ด้วยอำนาจแห่งกุศลบุญราศีทั้งหลายและผลกรรมดีที่ท่านได้ประกอบตลอดมา พร้อมด้วยกุศลทานที่ลูกหลานได้ตั้งใจบำเพ็ญให้แก่ท่านจึงเป็นผลลดบันดาลให้วิญญาณของท่านจงไปสู่สุคติวิสัยในสัมปรายภพเทอญ.

สารบัญ

พระบรมราชานุญาตสำเนาแสดงคุณานุคุณ

	หน้า
พระราชนิพนธ์คำนำ	ก
แสดงคุณานุคุณ	๑
พระพุทธรูป	๒
พระธรรมคุณ	๗
พระสังฆคุณ	๑๐
คุณของบูรพการี	๑๔
คุณของบูรพการีส่วนตัว	๑๘
คุณของผู้ปกครอง	๒๐
ความรักชาติ	๒๒
สยามมานุสสติ	๒๖
อำนาจพร	๒๗

ประมวลพระราชนิพนธ์บางเรื่อง

การเสด็จจากพระนคร	๒๕
กิจการของแบงก์ย่อย	๓๔
ผ่าซากหรือซาซาก	๔๐
ระวังเพนน	๔๓

สุภาษิตพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖

ความดี	๔๕
ความชั่ว	๕๐
ประมาณ	๕๕
ทุกข์	๕๖

คำนำ

* อนุศาสน์นัย เป็นข้อความที่ข้าพเจ้าได้กล่าว เมื่อวันวิสาขบูชา ณ ค่ายหลวง หาดเจ้าดำราญ, แขวงเพชรบุรี, ณ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๑, มีผู้ฟังคือข้าราชการในพระราชสำนัก, ทหารบกทหารเรือ, และข้าราชการหัวเมือง ผู้ที่ได้มาอยู่ประจำรักษาน้ำที่อยู่. เมื่อผู้ฟังเป็นคนหลายจำพวกเช่นนี้ ถ้อยคำที่ข้าพเจ้าใช้จึงจำเป็นต้องให้เป็นคำที่จะพอเข้าใจง่ายสำหรับ ผู้ที่มีได้เคยอุปสมบท หรือ เคย ศึกษาทางธรรมะวินัย. ในเวลาที่กล่าวอนุศาสน์ ข้าพเจ้าได้พูดปากเปล่า, นอกจากตอนที่แสดงพระพุทธรูปคุณ ธรรมะคุณ สังฆะคุณ ซึ่งอธิบายตามบทที่สวดมนต์นั้น, ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความเท่าที่เห็นว่าพอควรแก่บริษัทในเวลานั้นจากหนังสือ “ธรรมะวิภาค-บริจเฉทที่ ๒” ของสมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ส่วนข้อความที่ว่าปากเปล่านี้ ข้าพเจ้าได้ให้จดชวเลขไว้.

ครั้นเมื่อมาตรวจข้อความตามที่ได้จดไว้นั้น จึงมารู้สึกขึ้นว่า ถ้าได้พิมพ์อนุศาสน์นัยขึ้นไว้แล้ว, อย่างน้อยก็พอจะได้เป็นที่ระลึกแก่ผู้ที่ได้ไปประชุมกระทำวิสาขบูชาด้วยกันที่หาดเจ้าดำราญเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ แต่นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังมีความหวังอยู่ด้วยว่า บางทีจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ไม่น่าที่ส่งสอนคนในปกครองของตน ให้รู้จักคุณพระรัตนไตรย, คุณบุรพกะวี, คุณพระมหากษัตริย์, และความรักชาติ, และผู้ที่ต้องส่งสอนเช่นนั้น ด้วยถ้อยคำสำนวนอย่างคนธรรมดาพูด, เช่น ครูสอนนักเรียน, หรือนายทหารสอนพลในบังคับบัญชา เป็นต้น.

* พิมพ์ตามฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๑

ด้วยความปรารถนาเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ตรวจแก้ไขข้อความให้เรียบร้อย พอไม่ให้ความเคอะหรือประโยคประธานขัดข้อง, แต่ส่วนโวหารได้คงไว้ตามเดิมอย่างเช่นเมื่อพูดปากเปล่า เพื่อให้ผู้อ่านได้ยังเห็นความมุ่งหมายและความรู้สึกจริงใจของข้าพเจ้า, อีกทั้งแก้ไขข้อความเพื่อให้เป็นอนุศาสน์สำหรับปรกติกาลได้ด้วย ไม่ใช่สำหรับวินิฉาชะโดยจำเพาะ

อนุศาสน์นี้ ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกว่ายาวอยู่, เพราะฉะนั้นถ้าผู้ใดจะนำไปใช้สำหรับสั่งสอนทหาร, เสือป่า, หรือนักเรียน เห็นว่าสอนรวดเร็วจะยาวเกินไป ก็ควรแบ่งสอนเป็นตอนๆ, ทั้งถ้าแม่เมื่อสังเกตเห็นว่าผู้ฟังยังไม่เข้าใจในตอนใดแจ่มแจ้ง ก็ควรผู้สอนจะย้อนทวนและใช้โวหารของตนเองอธิบายเพิ่มเติมขึ้นอีกในตอนนั้นๆ, อรรถาผู้ที่แสดงอนุศาสน์นี้ต้องคำนึงถึงบริบทของตนเป็นที่ตั้ง, และต้องใช้ถ้อยคำสำนวนและโวหารให้เหมาะแก่บริบท, แต่ผู้แต่งอนุศาสน์เป็นหนังสือเช่นที่ข้าพเจ้าแต่งนี้ จำจะต้องแต่งเป็นกลางๆไว้, เพื่อให้พอแต่เป็นเครื่องชี้หนทางสำหรับผู้ปกครองบริษัทอีกต่อหนึ่ง. ขอท่านผู้บังคับบัญชาทหารและผู้เป็นครูอุบลบุรี จงใช้อนุศาสน์นี้ตามทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับบริษัทที่ท่านปกครองนั้นเกิด. ถ้าหนังสือนี้ได้เป็นเครื่องมือช่วยผู้มีหน้าที่สั่งสอนผู้อื่นเพื่อใช้ในการสั่งสอนอบรมผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาหรือเป็นศิษย์ฉันนั้นไว้ ก็จะเป็นที่เบิกบานใจของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง.

อนึ่ง ตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว, ความมุ่งหมายของข้าพเจ้ามีอยู่เป็นที่ตั้ง คือจะแต่งอนุศาสน์นี้สำหรับผู้ที่ยังมิได้เคยอุปสมบท หรือศึกษาพระธรรมวินัย, เพราะฉะนั้นในการคัดเอาคำอธิบายพุทธะคุณ อรรถะคุณ สังฆะคุณ มาจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณะ ข้าพเจ้าจึงได้เลือกหยิบเอาแต่จำเพาะที่คาดคะเนว่า ผู้อ่านของข้าพเจ้า จะพอเข้าใจได้, และตัดข้อความที่เห็นว่าจะลึกลงเกินไป เช่น คำอธิบายในเรื่องธาตุ (หรือ

ที่มีมา) แห่งศัพท์ต่างๆเป็นต้น. หนังสือ “ธรรมะวิภาคปริเฉทที่ ๒” เป็นหลักสูตรนักธรรมชั้นมัธยมศึกษา, แต่อนุศาสนีย์ที่ข้าพเจ้าแตงนี้ไม่ใช่สำหรับแม่ชั้นนวกะ, เป็นของสำหรับคนธรรมดาโดยแท้; เพราะฉะนั้นในการที่ข้าพเจ้าได้เลือกหยิบเอาข้อความมาโดยไม่บริบูรณ์ตามที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ นั้น ข้าพเจ้าจึงจำต้องขอประทานพระเมตตาโปรดประทานอภัยแก่ข้าพเจ้า.

อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าได้เคยสังเกตมามากแล้ว ว่าผู้ที่มิได้เคยศึกษาทางธรรมวินัยมักจะรู้สึกความลำบากในการอ่าน คำภาษามคธที่เขียนด้วยอักษรไทย, เช่น “สฺวักขาโต” มักจะอ่านกันเสียว่า “สวา—ขาโต” เพราะเห็นว่าตัว “ก” การันต์เสียแล้วคงจะไม่ออกสำเนียง, หรือ “โลกัสส” มักอ่านว่า “โลกัส,” เพราะ “ส” ตัว ๑ การันต์เสียแล้ว และอีกตัวหนึ่งก็ไม่มีวิัญชนิ, ดังนั้นเป็นต้น, เพื่อป้องกันกรอ่านภาษามคธออกสำเนียงผิดเช่นนั้น, ในอนุศาสนีย์นี้ข้าพเจ้าจึงได้เขียนภาษามคธโดยวิธีที่จะบังคับให้ผู้อ่านซึ่งเคยอ่านหนังสือแต่ตามแบบเขียนภาษาไทยออกสำเนียงให้ถูกมากที่สุดที่จะพึงเป็นไปได้. ด้วยความมุ่งหมายเช่นนั้น ข้าพเจ้าเขียน “ภควา” ว่า “ภะคะวา” เขียน “วิชชาจรณสัมบันโน” ว่า “วิชชาจรณะ
สัมบันโน” ดังนั้นเป็นตัวอย่าง การที่เขียนเช่นนั้นข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าเป็นการอุตระวิผิดแบบแผน, แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะให้อ่านที่ไม่เคยเรียนธรรมวินัยอ่านออกสำเนียงให้ถูกหรือใกล้เคียงถูก ดีกว่าที่จะให้คงอ่านผิดๆ เชวๆ ไป, ข้าพเจ้าจึงจำต้องขออภัยแก่ท่านผู้เป็นผู้รอบรู้ในทางภาษามคธด้วย.

ราม ป. ร.

หาดเจ้าสำราญ, เพชรบุรี

วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

แทนบุญคุณของพระองค์ท่านโดยทำกรณารับใช้ท่านก็ไม่ได้แล้ว, จึงต้องแทนพระคุณโดยจัดหาดอกไม้ธูปเทียน มากระทำสักการะ ตามสมควร, และเปล่งอุทานสรรเสริญคุณพระรัตนไตรย.

ท่านทั้งหลายได้เคยสดนมนัสการ พระพุทธะคุณ, ธรรมะคุณ, สังฆะคุณมาแล้วทั้งภาษามคธและคำกาวพยภาษาไทย, แต่คงมีบางคนที่ไม่ได้สนธิใจหรือเข้าใจโดยละเอียด, จึงจะขอบรรยายคุณแห่งพระไตรรัตน์ โดยย่อพอเป็นเครื่องประดับปัญญาของท่านทั้งหลายดังต่อไปนี้.

พระพุทธะคุณ

“อิติปิโส ภะคะวา” แม้เพราะอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้า, “อะระหัง” เป็นพระอรหันต์. “สัมมาสัมพุทธโ” ผู้ตรัสรู้ชอบเอง, “วิชาจรณะสัมปันโน” ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ, “สุคะโต” ผู้เสด็จไปดีแล้ว, “โลกะวิทู” ผู้รู้แจ้งโลก, “อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ” เป็นสารถิแห่งบุรุษ พึงฝึกได้ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า, “สัตถา เทวะมนุสสานัง” เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, “พุทธโ” เป็นผู้ตื่นแล้วเป็นผู้เบิกบานแล้ว, “ภะคะวา” เป็นผู้มิใช่โชค.

สมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงอธิบายไว้ ดังต่อไปนี้.

“พระคุณ ๘ บทนี้ คุณเหมือนท่านเลือกตั้งไว้ เพื่อตริตรองหาความเข้าใจเอาเอง, เป็นพุทธธานุสสติ, จักแสดงพอเป็นตัวอย่าง.”

ต่อไปนี้จึงทรงอธิบายรายบทเป็นลำดับทั้ง ๘ บท.

๑. “อะระหัง” ท่านพิจารณาตามพยัญชนะแก้ไว้ต่างๆ, อย่าง ๑ แปลว่าผู้เว้นไกล, เป็นผู้หักกำจกั, อีกอย่าง ๑ แปลว่าเป็นผู้ควร, อีกอย่าง ๑ แปลว่าเป็นผู้ ไม่มีข้อดัด. ข้อว่าเป็นผู้เว้นไกลนั้น อธิบายว่าเป็นผู้เว้นไกลจากกิเลสและบาปกรรม, กล่าวคือเป็นผู้บริสุทธิ์. ข้อว่าเป็นผู้หัก

กัจจกัณฐ์นั้น อธิบายว่าเป็นผู้หักงำแห่งสังสารจักร์ได้แก่อวิชา, ตัณหา, อุปาทาน, กรรม. ข้อว่าเป็นผู้ควรนั้น อธิบายว่า เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนเขา, เป็นผู้ควรรับความเคารพนับถือของเขาเป็นอาทิ. ข้อว่าเป็นผู้ไม่มีข้อดั้นนั้น อธิบายว่า ไม่ได้ทำความเสียหายอันจะพึงสั่นเพื่อมิให้ผู้อื่นรู้. อนึ่ง บทนี้ใช้เป็นคุณของพระสาวกด้วย, แต่มีบทอื่นเข้าประกอบ หมายความว่า, สำหรับพระศาสดา ใช้ว่า “อะระหัง สัมมาสัมพุทธโ” พระอรหันต์ผู้ตรัสรู้ชอบเอง, สำหรับพระสาวกใช้ว่า “อะระหัง ชีนาสะโว” พระอรหันต์ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว.

๒. “สัมมาสัมพุทธโ” หมายความว่า เป็นต้นเต็มแห่งพระพุทธศาสนา.

๓. “วิชาจระณะสัมบันโน” หมายความว่า เป็นผู้ได้บัลลุวิชาด้วย. เป็นผู้แรกรู้จักทางบัลลุวิชานันด้วย โดยใจความก็เหมือนบทว่า “สัมมาสัมพุทธโ.” ฝ่ายพระสาวกเป็นแต่ผู้ได้บัลลุวิชา, แต่มิใช่ผู้แรกรู้จักทางเครื่องบัลลุวิชานัน, เป็นแต่ได้รู้จากพระศาสดาอีกต่อ ๑.

ในที่นี้ขอแทรกคำอธิบายเพื่อทำให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งขึ้น โดยเปรียบเทียบกับทางโลกบ้าง. พวกผู้เป็นอาจารย์ในทางวิทยาศาสตร์บางคนก็ได้รับความนับถือสูง, บางคนก็ได้รับความนับถือแต่พอ ๆ. ผู้ที่ได้รับความนับถือสูงคือเป็นผู้ที่ได้อริเริ่ม (อินเวนต์) สิ่งใดสิ่ง ๑ ขึ้น, หรือเป็นผู้แรกค้นพบสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งยังมิได้มีผู้อื่นพบ (ดิสคัเวอ์) ส่วนผู้ที่ได้รับความรู้จากผู้ริเริ่มหรือแรกพบนับว่าไม่ประเสริฐเท่าผู้ที่เป็นตัวผู้ริเริ่มนั้นอยู่เอง. ดังนั้น พระพุทธเจ้าของเราก็ได้ทรงเป็นผู้พบสิ่งสำคัญอย่างที่สุดในโลก, คือความจริง อันช่วยมนุษย์ให้รอดจากสังสารทุกข์ได้, และความจริงอันนั้นยังมิเคยมีผู้ใดพบก่อนพระองค์เลย, เราจึงสรรเสริญพระองค์ด้วยคำว่า “สัมมาสัมพุทธโ วิชาจระณะสัมบันโน” ดังนี้.

๔. “สุคะโต” มีอธิบายว่า ประพฤติพระองค์รอดไปได้ไม่ต้องถอยหลัง. เสด็จไปในที่ใดยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่มหาชนในที่นั้น. เสด็จมายังโลกนี้, ประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน, แล้วจึงเข้าปรินิพพาน.

๕. “โลกะวิทู” พรรณนาให้เข้ากับโลกสามว่า ทรงรู้จักถิ่นฐานบ้านเมืองปฐุโปร่ง, ทรงรู้จักอัธยาศัยของคนต่างถิ่นต่างชน, ทรงรู้จักหยั่งเห็นเหตุอันปรุงแต่งคนเหล่านั้น พร้อมทั้งถิ่นฐานให้ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร. อธิบายอีกอย่าง ๑ ว่า ทรงหยั่งรู้ความเป็นไปของคนทุกชั้นว่าเป็นอย่างไร, เนื่องด้วยสุกฤต, ด้วยความเจริญหรือความเสื่อมกต, ตกอยู่ในคติความเปลี่ยนแปลงอย่างไร, จนทายตื่นหายหลงหายอยากในอนิสุารมณ, คือความพึงใจ, และหายตกใจกลัวต่ออนิสุารมณ, คือความไม่พึงใจ, เป็นทางนำพระองค์ให้เสด็จไปได้.

๖. “ปริสะทมมะสาระถิ” อธิบายว่า ครั่งโบราณพวกกษัตริย์ชอบเล่นม้า, เพราะม้าเป็นพาหนะที่ใช้ในสงครามถึงสองหมวดแห่งกองทัพ, คือใช้ให้ทหารขี่ จัดเป็นอัสดานิก, หมวดม้า, ใช้เทียมรถจัดเป็นรถานิก, หมวดรถ. ความเป็นสารถีฝึกม้าขับรถ ย่อมนิยมกันว่าดี, ในการขึ้นรถรบกัน การชำนะหรือแพ้, นอกจากตัวผู้รบ, เนื่องด้วยสารถี, จึงต้องใช้คนสำคัญ ดังจะเห็นได้ในเรื่องต่างๆ, เช่นพระมาตะดีเป็นสารถีของพระอินทร์, และที่ชาว कुमारตัวโปรดเป็นสารถีของพระเจ้าพรหมทัต เป็นต้น. ด้วยเหตุนี้แลจึงใช้ศัพท์ว่าสารถีในบทนี้ เพื่อแสดงความเป็นผู้ฝึกคน, เป็นคู่กับผู้ฝึกม้าขับรถ. ศัพท์ว่า “ปริสะทมโม” บุรุษพึงฝึกได้นั้น, หมายถึงคนมีนิสัยที่อาจฝึกให้ได้ดี, และตั้งใจจะเข้าใจพระธรรมเทศนา, แม้ฟังด้วยตั้งใจจะจับเอาข้อบกพร่องขึ้นยกโทษเช่นเดียวยกก็ตามที. ฝ่ายคนโง่ทึบเทียบด้วยคนป่าดอย ไม่สามารถจะฝึกได้ และคนผู้ไม่ตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาเพื่อหาความเข้าใจ, ชื่อว่า “ปริสัททมโม,” บุรุษที่ฝึก

ไม่ได้, แม้พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอาจฝึก. ส่วนคุณศัพท์ “อนัตตะโร” แปลตัตความเป็นเยี่ยม, หมายความว่า ทรงฝึกดีกว่าสารถิฝึกมา, ด้วยไม่ได้ใช้อำนาจหักหาญ และรู้จักใช้อุบายให้เหมาะแก่บุคคล, และคนที่ทรงฝึกแล้วย่อมดียิ่งกว่ามาที่ฝึกดีแล้ว.

๗. “สัตถา เทวมนุสสานิ” ตามพยัญชนะดังจะเห็นว่าเป็นครูของบุคคลทั้งชั้นสูงชั้นต่ำ, ตามอรรถน่าน่าจะพรรณนาถึงคุณสมบัติสมควรเป็นครู และได้ทรงทำกรณียะของครู จึงได้ผลอย่างนั้น.

๘. “พุทโธ” ที่ว่าเป็นผู้ตื่น, มีอธิบายว่า เป็นผู้ที่ไม่หลงมกมายที่เปรียบด้วยนอนหลับ, เป็นกาลัญญ, รู้จักกาลสมัย, รู้จักฐานะและอฐานะ. ที่ว่าเป็นผู้เบิกบานแล้ว มีอธิบายว่า เป็นผู้ทรงพระคุณเต็มที่ได้และได้ทรงทำพุทธกิจสำเร็จแล้ว.

๙. “กะคะวา” มักจะแปลกันเป็นอย่างทับศัพท์ว่า “พระผู้มีพระภาค,” ซึ่งอันที่จริงก็ยังไม่ทำให้กระจ่างขึ้นเลย. ที่แปลทับศัพท์ไว้เช่นนี้ก็เพราะว่าเป็นศัพท์ที่แปลยาก. ในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงไว้ว่า “ดูเหมือนพระคันถะรจนาคารย ไม่แน่ใจว่าออกจากศัพท์อะไร, ท่านพิจารณาแก้ไขต่างๆ.” ต่อนั้นจึงทรงอธิบายถึงเรื่องธาตุ (ที่มา) แห่งศัพท์ ซึ่งทำให้เกิดมีคำแปลต่างๆ อย่าง ๑ ท่านอธิบายว่า มีส่วนแห่งธรรม, มีคุณสมบัติ อีกอย่าง ๑ แปลว่า มีอาการน่าคบ, อธิบายว่า ทรงนำผู้เข้าไปคบให้ได้ประโยชน์ตามสมควร. อีกอย่าง ๑ แปลว่า เป็นผู้หักคอกำจัดกิเลสและบาปกรรมทั้งปวง นี้เก็บเอามาแต่โดยย่อเท่านั้น.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงชี้แจงไว้ว่า ได้ทรงค้นหาคำความเข้าบทนี้มานานแล้ว, ได้ทรงพบในพราหมณะสมัยเป็นคำเรียกฤษีทั่วไปก็ได้, เรียกเทวดาบ้างก็ได้ เนื่องในชั้นข้อชี้แจงเพิ่มเติมว่า ในหนังสือเนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์, เขาใช้ศัพท์ “กะคะวัต” หรือ “กะคะวา” สำหรับเรียก

พระเป็นเจ้าของเขา, มีพระอิสริยยศ และพระนามารายณ์เป็นต้น, เช่นหนังสือชื่อ “ภะคะวัตปุราณะ” เป็นหนังสือแสดงเรื่องพระกฤษณะ และหนังสือ “ภะคะวัตคีตา” เป็นหนังสือรวมบทสรรเสริญพระนารายณ์, ส่วนศัพท์ “ภะคะวะตี” เป็นศัพท์เรียกพระมเหสีของพระนารายณ์, ซึ่งมาจากธาตุเดียวกับ “ภควัต” หรือ “ภควา” นั่นเอง.

ส่วนในพระพุทธศาสนา คำว่า “ภะคะวา” ใช้เป็นบทเรียกพระศาสดาและพระพุทธเจ้าทั้งหลายอื่นเท่านั้น, ไม่ใช่เรียกพระสาวก.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงลงพระมະติไว้ว่า “ภะคะวา” ออกจากศัพท์ “ภะคะ,” อันสำเร็จมาจากธาตุ “ภช” ที่แปลว่าแจกจ่ายแบ่ง, มีคู่เทียบว่า “โสภักย์” (เคราะห์ดี) กับ “โทภักย์” (เคราะห์ร้าย) ใช้ตามลำพังศัพท์เป็นข้างดี, แปลว่ามีโชค โดยนัยนี้แปลว่าผู้มีโชค, ว่าผู้มีเคราะห์ดี, อธิบายว่า ครั้นยังไม่ได้ออกทรงผนวชก็ได้รับทนต์บำรุงมาเป็นอย่างดี, ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนทรงพระเจริญ, ออกทรงผนวชแล้วทรงแสวงหาทางตรัสรู้อยู่ถึง ๖ ปี, น่ากลัวไม่สำเร็จก็มาสำเร็จเข้าได้, แต่นั้นมาทรงประกาศพระศาสนา, สามารถยังผู้อื่นให้บัตถุธรรมพิเศษเป็นพระสงฆ์ขึ้นได้, และอาจยังเวไนย (คือผู้ที่ถือตาม) นอกจากนั้นให้ได้ศรัทธาเลื่อมใสยอมนับถือ, ประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นไว้, จัดว่าเป็นผู้มีโชคมีเคราะห์ดีทุกคราวมา. ในเวลาสอนพระศาสนาปรากฏว่าพวกเดียวยธิ (คนต่างศาสนา) คิดร้ายแต่ก็ไม่อาจทำ, สอนโจรและยักษ์ (คนป่า) ผู้ร้ายกาจก็ไม่ถูกทำร้าย, และไม่ถูกผู้ครองนครที่เสด็จไปสอนศาสนาระแวงว่าเป็นผีบุญ และกำจัดเสีย, จัดว่าเป็นผู้มีโชคดีเคราะห์ดีเหมือนกัน.

อนึ่งสมเด็จพระมหาสมณะทรงไว้ว่า พระพุทธเจ้าของเรา “ควรจะเรียกว่าพระผู้มีพระภัก, แต่เรียกว่าพระผู้มีพระภาค, ขรอยจะเห็นใกล้ต่อเสียงว่าพระพักตร์ซึ่งแปลว่าหน้า, เกรงจะนำความเข้าใจไป

กรรมัง, จึงเรียกตามที่ท่านสันนิษฐานไว้โดยประการหนึ่ง,” ดังนี้.

เมื่อได้อธิบายบทสรวเลริญพระพุทฺธเจ้า, หรือที่เรียกว่า รัตนะ
ที่ ๑ ของเราแล้วนั้น, ก็จะได้อธิบายคุณแห่งพระธรรม อันนับว่าเป็นรัตนะ
ที่ ๒ ของเราต่อไป.

พระธรรมะคุณ

“สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม” พระธรรมอันพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าตรัสดีแล้ว “สันติฏฐิโก” อันผู้ใดบัลลจะพึงเห็นเอง, “อะกาลิ
โก” ไม่ประกอบด้วยกาล, “เอหิภัสสิโก” ควรเรียกให้มาตุ “โอปะนะ
ยิโก” ควรน้อมเข้ามา “ปัจจุตัม เวทิตัพโพ วิญญูหิ” อันวิญญูพึงรู้
จำเพาะตน.

สมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงอธิบายรายบทไว้ดังต่อไปนี้.

๑. “สวากขาโต” หมายความว่า ท่านพรรณนาว่า, ได้ใน
สองศัพท์ธรรมคือ ปริยัติและปฏิบัติ. ปริยัติ (ธรรมอันจะพึงเรียนรู้อย่างนั้น) ได้
ชื่อว่าอย่างนั้น เพราะเป็นคำที่ตรัสไม่วิปริต, คือตรัสได้จริง, เพราะแสดง
ข้อปฏิบัติโดยลำดับกัน ที่ท่านเรียกว่าไฟเพราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง และ
ที่สุด, และเพราะประกาศพรหมจรรย์ มีทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์
บริบูรณ์สิ้นเชิง. ปฏิบัติ (ความเข้าใจแจ่มแจ้ง) ได้ชื่อว่าอย่างนั้น
“เพราะปฏิบัติ (ความประพฤติ) กับพระนิพพานย่อมสมควรแก่กันและ
กัน”

ตั้งแต่บทว่า “สันติฏฐิโก” เป็นต้นไป คำแสดงคุณได้ในปฏิเวธ
อย่างเดียว.

๒. “สันติฏฐิโก” หมายความว่า ผู้ใดได้บัลล ผู้ผู้นั้นย่อมแจ้ง
เห็นเอง รู้อย่าง, ไม่ต้องเชื่อคำผู้อื่น.

๓. “อะกาลโก” หมายความว่าให้ผลในลำดับแห่งกาลบัลลูนั่นเอง, ไม่เหมือนผลไม้อื่นให้ผลแต่จำเพาะตามฤดูเท่านั้น.

๔. “เอหิภัสสิโก” หมายความว่า เป็นคุณอัศจรรย์ ดุจของประหลาด ที่ควรบ่าวร้องกันมาดุษณ.

๕. “โอบะนะยโก” หมายความว่า ควรน้อมเข้ามาไว้ในใจของตน, หรือควรน้อมใจเข้าไปหา.

๖. “ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูติ” หมายความว่า ผู้ใดได้บัลลูนั่นพึงรู้แจ้งจำเพาะตน, อันผู้อื่นไม่พลอยมาตามรู้ตามเห็นด้วยได้.

พระมะติของสมเด็จพระมหาสมณะว่า พระธรรมในทีนคู้เหมือนท่านผู้แสดงไม่ได้หมายจะแยกโดยวิภาค, กล่าวรวมปนกันไป; แต่เมื่อจะกล่าวแยก บทว่า “สัจจกขาโต” น่าจะได้ในปริยัติอย่างเดียว, และได้ชื่ออย่างนั้น เพราะตรัสอิงเหตุ, และเพราะตรัสแต่พอดีเป็นกลางๆ ไม่หย่อนไม่ตึงด้วยก็ได้. ข้อว่าได้ในปฏิเวธนั้น ความอธิบายอยู่ข้างมัว, แม้พรรณนามากไปอย่างไร ก็ไม่พ้นมัว; และคำแปลว่า “ปฏิบัติกับพระนิพพานสมควรแก่กันและกัน” นั้น, ปฏิบัติก็ได้แก่ปฏิบัติมันเอง; แก้ไปทางปฏิบัติก่อนนั้นและจึงจะกระจ่าง, เพราะปฏิบัติมันเข้าในบทนี้ก็ได้, เพราะเป็นมัชฌิมาปฏิบัติ (ปฏิบัติเป็นกลาง) และอนุบุพพะปฏิบัติ (ปฏิบัติเป็นลำดับต่อมาเสมอ); เมื่อปฏิบัติดีแล้ว ผลแห่งปฏิบัติจึงจักปรากฏว่าดีตามกัน.

บทว่า “สันติวิสุทฺธิโก” อาจได้ในธรรมอื่นจากปฏิเวธด้วยก็ได้, เพราะปริยัติก็ต้องการความเข้าใจที่ได้แก่เห็นเอง, ปฏิบัติก็ต้องการความรู้จักทางที่ได้แก่เห็นเอง, ในลำดับนั้นปฏิเวธจึงจะเกิดที่ทำให้เจ้าตัวรู้ว่าทำให้ง่ายแล้ว.

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง, ตามโฆหารสามัญ, ธรรมะใด ๆ ที่ได้ฟัง
สั่งสอนก็ดี, หรือทางดีที่พยายามจะปฏิบัติอยู่นั้นก็ดี, เจ้าตัวต้องเข้าใจ
แลเห็นเองว่าเป็นสิ่งดีทางดีแล้ว, จึงจะเกิดความมั่นใจว่าเชื่อเช่นนั้นปฏิบัติ
เช่นนั้นเป็นถูกแน่แล้ว; พุทธตามภาษาสามัญว่า “ถึงบางอ้อ” ฉะนั้นแล.

บทว่า “อะกาสิโก” ก็เหมือนกัน, เพราะผู้ฟังปริยัตย่อมได้
ประสาทะ (ความพอใจหรือจบัใจ) และศรัทธาเป็นต้นในขณะฟังนั้นเอง
ก็มี; ปฏิบัติย่อมเป็นที่นิยมในกาลทุกเมื่อ, ไม่เป็นในบางครั้ง, และได้
อานิสงส์แห่งความปฏิบัติในทันทีก็มี.

บทว่า “เอหิภัสสิโก” เปรียบด้วยการดูด้วยมังสะจักษุ (คือ
ดวงตา), น่าจะได้ในปริยัตติด้วย, เพราะปริยัตติ เป็นคุณที่ควรจะชักชวน
กันมาฟัง, และเพราะปฏิบัติเป็นคุณที่ควรจะชวนให้ทำตาม เพื่อจะได้ข้าม
ปฏิเวธด้วยน้ำใจ.

บทว่า “โอปะนะยิโก” น่าจะได้ในปฏิบัติด้วย, เพราะแม้
ปฏิบัติก็ควรน้อมเข้ามาด้วยทำตามหรือทำให้เกิดขึ้น.

บทว่า “ปัจจุตัม เวทิตัพโพ วิญญูหิ” ก็เหมือนกัน, เพราะการ
ปฏิบัติอันจะให้ได้ดี ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักทำให้สมควรแก่ฐานะของตน.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงสรุปรวมความว่า เพราะอย่างนี้จึง
ทรงพระดำริที่ว่าพระธรรมในที่นี้ ท่านผู้กล่าวไม่ได้หมายจะแยกโดยวิภาค,
กล่าวรวมกันไป. ไม่กล่าวถึงปฏิบัติธรรมบ้างเลย ไม่เป็นอุบายให้เกิด
อุตสาหะ; เมื่อไม่ปฏิบัติปฏิเวธจักเกิดขึ้นไหน? ปริยัตติอันแสดงเพื่อชักนำ
ให้ปฏิบัติก็หาประโยชน์มิได้.

พระธรรมนี้และเป็นเรื่องซึ่งกล่าวตามโฆหาร สมัยใหม่นี้ว่าเป็น
สิ่งซึ่งพระพุทธเจ้าของเราได้ทรงเริ่มประดิษฐ์ (อินเวนต์) ขึ้น, หรือได้ทรง
ค้นพบ (ดิสคัเวอร์), นับว่าเป็นของประเสริฐยิ่ง, จึงได้ชื่อว่าเป็นรัตนที่
๒ ของเราทั้งหลาย.

แต่ของที่ได้อัจฉริยะบุคคลประดิษฐ์ขึ้นไว้แล้ว ถ้าหากว่ามีผู้
มีผู้นับรับบำรุงต่อมา ก็จะเป็นอันต้องสูญเสื่อมไปในชั่วชีวิตของผู้เริ่มประ
ดิษฐ์ขึ้นเอง ดังนั้นใด, พระธรรมของพระศาสดาของเราถ้ามีผู้มีพระ
สงฆ์ทรงจำสืบต่อมาอีกแล้ว ก็จะได้ตกลงมาเป็นมฤตกจนถึงชั่วว
งหลายหนนั้น. พระสงฆ์จึงมีคุณควรสรรเสริญเป็นวาระที่ ๓, และ
เราทั้งหลายจึงมาสวดสรรเสริญพระสังฆะคุณ ด้วยถ้อยคำ ดังจะได้อธิบาย
ต่อไปนี้.

พระสังฆะคุณ

“กะคะวะโต สวากะกะลโฆ” พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า, “สุปะฏิบันโน” เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว, “อุสุปะฏิบันโน” เป็นผู้
ปฏิบัติตรงแล้ว, “ญายะปะฏิบันโน” เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม, “สามีจิปะ
ฏิบันโน” เป็นผู้ปฏิบัติสมควร; “ยะทิท” นี่คือใคร? “จัตตาริ ปุริสะยุคานิ”
คู่แห่งบุรุษสี่, “อัญญะปุริสะปุคคะลา” บุรุษบุคคลแปด, “เอตะกะ
คะวะโตสวากะกะลโฆ” นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า; “อาหุ
เนยโย” เป็นผู้ควรรับของค่านับ, “ปาหุเนยโย” เป็นผู้ควรรับของต้อนรับ,
“ทักขิเนยโย” เป็นผู้ควรรับของทำบุญ, “อัญญาลิกรณียโย” เป็นผู้ควรทำ
อัญชลี (ประนมมือไหว้), “อะนุตตะโร ปุญญักเขตตัม โลกัสสะ” เป็น
นาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

สมเด็จพระมหาสมณะทรงอธิบายว่า พระสงฆ์นี้หมายถึง
เจ้าพวกพระสาวกผู้ ได้บรรลุธรรมวิเศษ. แล้วจึงทรงอธิบายรายบทย่อไป
ดังนี้.

๑. “สุปะฏิบันโน” หมายความว่า, นอกจากที่ระบุไว้ใน ๓
บทเป็นลำดับต่อกันไป, ยังมีอีก เช่นปฏิบัติไปตามมัชฌิมาปฏิปทา ไม่

หย่อนนัก ไม่ตึงเครียดนัก, ปฏิบัติไม่ถอยหลัง, ปฏิบัติกลมเกลียวกับพระ
ศาสดา ไม่ปฏิบัติเป็นปฏิบัติกัน.

๒. “อุชุปะฏิบันโน” หมายความว่า ไม่ปฏิบัติลงโลก, ไม่มี
มายาสาไสวย์, ประพฤติตรง ๆ ต่อพระศาสดาและเพื่อนสาวกด้วยกัน, ไม่
อำพรางในใจ ไม่มีแง่อน.

๓. “ญายะปะฏิบันโน” ท่านสันนิษฐานว่า อย่างหนึ่งออกจาก
ธาตุ “ญา” ที่แปลว่ารู้, จึงอธิบายว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติหาความรู้, คือ
ปฏิบัติในทางอันจะให้เกิดความรู้; เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อธรรมที่ควรรู้, คือปฏิบัติ
เพื่อได้ความรู้ธรรม. อีกอย่างหนึ่งท่านแปลว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อออกไป,
ที่อธิบายว่าเพื่อออกไปจากทุกข์, เพื่อออกไปจากภพ; แต่สันนิษฐานว่า
ออกจากธาตุอะไร (คือศัพท์นั้นมาจากอะไร) หาทราบไม่. โดยมากศัพท์
“ญายะ” ได้มีแปลกันว่า “เป็นธรรม,” “ถูกต้อง,” “สมควร.” ศัพท์
สันสกฤต “นียายะ” มีแปลไว้หลายนัย; อย่างหนึ่งว่า “แบบแผน” หรือ
“หลัก,” “วิธีดำเนินการให้ถูกต้องและสมควร,” ซึ่งสรุปรวมก็เป็นอันแปล
ได้ว่า “เป็นธรรม,” เพราะผู้ที่ประพฤติกู้ถูกต้องและสมควรแล้ว ก็ได้ชื่อ
ว่าประพฤติเป็นธรรม. โดยนัยนี้ “ญายะปะฏิบันโน” จึงแปลว่า “เป็นผู้
ปฏิบัติเป็นธรรม,” อธิบายว่า ปฏิบัติมุ่งธรรมเป็นใหญ่, ถือความถูกต้องเป็น
ประมาณ.

๔. “สามิจิปะฏิบันโน” หมายความว่า ปฏิบัติน่านับถือ,
สมควรได้สามิจิกรรม (ความเคารพอันควร).

“จิตตาริปุสะยุดานิ” กับ “อริสสะ ปุริสะปุคคะลา” เป็น
บุคคลจำพวกเดียวกันนั่นเอง, กล่าวคือ :—

คู่ที่ ๑ { พระผู้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติมรรค
พระผู้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผล

คู่ที่ ๒	{	พระผู้ตั้งอยู่ในสะเกทาคามีมรรค
		พระผู้ตั้งอยู่ในสะเกทาคามีผล
คู่ที่ ๓	{	พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค
		พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล
คู่ที่ ๔	{	พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตะมรรค
		พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตะผล

เมื่อนับเป็นคู่ๆ ก็เป็น “จัตตาริ ปุริสะยุคานิ” ซึ่งแปลว่า “คู่แห่งบุรุษสี่;” ถ้านับเรียงองค์ก็เป็น “อภิสสะ ปุริสะปุคคะลา” ซึ่งแปลว่า “บุรุษบุคคลแปด.”

พระผู้ตั้งอยู่ในมรรคนั้น ท่านอธิบายว่าเป็นช่วงขณะมีคະจิตต์ (คือช่วงขณะเมื่อบำเพ็ญเพียรที่จะให้สำเร็จผล) เท่านั้น; พ้นจากขณะนั้นแล้วเป็นพระผู้ตั้งอยู่ในผล, มีชื่อเรียกตามลำดับว่า “พระโสดาบัน,” “พระสะเกทาคามี,” “พระอนาคามี,” และ “พระอรหันต์.”

การที่จะอธิบายต่อไปถึงพระอริยบุคคล หรือมรรค ผล ทั้ง ๔ แม้แต่โดยย่อๆ ก็จะเป็นการพื้นเฟื่องมากในที่นี้, จึงขอระงับไว้และแสดงถึงสังฆะคุณต่อไป.

๕. “อาหุเนยโย” แปลว่า เป็นผู้ควรรับของค่านับ, ของค่านับที่เรียกว่า “อาหุณะ” นั้น ได้แก่เครื่องสักการะอันจะพื้งนำมาให้ถึงสำนัก, เช่นเครื่องสักการะถวายอุปัชฌาย์อาจารย์ในคราวเข้าพรรษา, และผ้ารดน้ำให้ท่านผู้สูงอายุในคราวสงกรานต์ เป็นต้นอย่าง.

๖. “ปาหุเนยโย” แปลว่า เป็นผู้ควรรับของต้อนรับ. ของต้อนรับที่เรียกว่า “ปาหุณะ” นั้น ได้แก่ของสำหรับรับแขกอันจะพื้งให้ต่อเมื่อมาถึงถิ่น, เช่น น้ำชา หรือแม้อาหารด้วย เป็นต้นอย่าง.

๗. “ทักขิเนยโย” แปลว่า เป็นผู้ควรรับของทำบุญ, ของ

ทำบุญที่เรียกว่า “ทักษิณา” นั้น ได้แก่ ไถยธรรม วัตถุ, มีอาหารและผ้า เป็นต้น, อันจะพึงบริจาคในพระศาสนาโดยฐานะเป็นการทำบุญ.

๘. “อัญชลี กรณียะ” แปลว่าเป็นผู้ควรทำอัญชลี, อธิบายว่า ผู้ใดผู้หนึ่งจะนำเครื่องสักการะไปถวายท่านถึงสำนักของท่าน ท่านย่อมอาจยังความเลื่อมใสให้เกิด, ไม่ต้องเสียใจภายหลังว่า ไม่พอที่จะไปค้ำับผู้ไม่สมควร; ท่านมาถึงถิ่นย่อมเป็นแขกที่น่าต้อนรับด้วยความยินดี, เพราะเป็นผู้มาดี ไม่ใช่ผู้มาร้าย; และผู้บริจาคทักษิณาเป็นการบุญ จะถวายแก่ท่าน ๆ ก็เป็นผู้ที่น่าสมควรให้จริง ๆ; ผู้ใดผู้หนึ่งจะยกมือไหว้ท่าน ท่านก็มีความดีพอจะไหว้ได้; ผู้ไหว้ไม่ต้องกระดาก.

๙. “อะนุตตะริ ปุญญกเขตต์ โลกัสสะ” มีอธิบายว่า พระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์, ทักษิณาที่บริจาคแก่ท่านย่อมมีผลานิสงส์, ดุจนามีดินดีและไถแล้ว, พืชที่หว่านที่ปลูกลงไปย่อมเกิดผลไพบูลย์, จึงเป็นที่บำเพ็ญบุญอย่างดี.

พระพุทธคุณ, พระธรรมคุณ, พระสังฆะคุณ ได้อธิบายมาแล้วโดยยืดยาว ก็เพราะเห็นว่าที่จริงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเราทั้งหลายผู้นับถือพระพุทธศาสนา. ผู้ใดที่นับตนว่าเป็นพุทธศาสนิกก็ควรจะตั้งถึงพระไตรสรณาคม, ต้องรู้จักว่าอะไรเป็นรัตนะทั้งสามที่ตนนับถือ, และรัตนะทั้งสามนั้นมีคุณอย่างไรบ้าง. แต่ผู้สดสรวเสริญ พระพุทธคุณ, ธรรมคุณ, สังฆะคุณ อยู่โดยมาก ไม่สู้จะมีผู้อธิบายถูกว่าหมายความว่าอะไร, จึงสมควรจะมีคำอธิบายไว้บ้าง, พอเป็นข้อบารุงบุญญา และเฉลิมศรัทธาของผู้ที่ตั้งใจเคารพนับถือพระรัตนไตรด้วยน้ำใจจริง.

อนึ่งคำอธิบายพระพุทธคุณตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นข้อความอันอธิบายจำเพาะบทสรวเสริญ ที่เริ่มด้วยคำว่า “อิติปิโส ภะกะวา” นั้นเท่านั้น, แท้จริงพระพุทธคุณยังมีอีกเป็นอเนกประการสุดที่

จะบรรยาย, พระองค์ทรงเป็นบรมบุรพพะการี คือผู้ทำคุณประโยชน์แก่เราทั้งหลายยิ่งกว่าผู้ใด ๆ จะกระทำได้. เหตุฉนี้ผู้ใดไม่รำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าและไม่กระทำสักการะบูชาเพื่อเป็นการทดแทน พระคุณเท่าที่เรากำลังทำได้แล้ว, ก็จะต้องนับว่าเป็นผู้อกตัญญูลบหลู่คุณบรมบุรพพะการีอันประเสริฐ, หรือมิฉะนั้นก็ต้องเป็นคนที่ไม่เฉลียวฉลาดเกินจินไม่อาจจะแลเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงทำประโยชน์ให้ไม่จำเพาะแก่บุคคลบางคน, ทรงทำประโยชน์ใหญ่ยิ่งแก่โลกโดยทั่วไป, จึงได้พระนามว่า “พระโลกะนารถ” แปลว่า “ผู้เป็นที่พึ่งแห่งโลก”

บัดนี้จักกล่าวข้อความตามโอวาทสมัยใหม่ เพื่อชักชวนให้ท่านทั้งหลายรำพึงถึงผู้มีพระคุณ, ซึ่งเรียกว่าบรมบุรพพะการีนั่นต่อไป.

คุณของบรมบุรพพะการี

บรมบุรพพะการีอันประเสริฐยิ่งกว่าบรมบุรพพะการีอื่น ๆ ของเรา คือสมเด็จพระโลกะนารถศาสดาของเราแน่, แต่คนเราโดยมากหาใครจะได้นึกถึงพระพุทธเจ้าในฐานะเช่นนั้นไม่. โดยมากมักนึกเสียว่าพระพุทธเจ้าก็คือพระพุทธรูปที่ตั้งไว้ในอุโบสถและสถานต่าง ๆ, หรือบนที่บูชาในเรือนของตนนั่นเอง. ที่จริงนึกเช่นนั้นไม่ถูกเลย, เพราะถ้าพระพุทธเจ้าเป็นแต่เพียงรูปที่ทำด้วยโลหะหรือศิลาหรืออิฐปูนหรือไม้นั้นแล้ว, จะเป็นของน่ากราบไหว้อย่างไร? วัตถุอย่างใดเล่าจะประเสริฐยิ่งไปกว่าตัวเราเองผู้เป็นมนุษย์; ก็เมื่อเราประเสริฐกว่าวัตถุทั้งปวงแล้ว เหตุใดเราจึงจะไปเคารพนับไหวสิ่งซึ่งเลวกว่าตัวเราเอง? แท้จริงเราไหว้พระพุทธรูปก็เพราะเป็นเครื่องนำใจให้รำลึกถึงองค์พระพุทธเจ้าต่างหาก. ถ้าเราไหว้พระพุทธรูปด้วยความมุ่งใจเช่นนั้นแล้วจึงจะนับว่าเป็นการสมควร, เพราะเมื่อเราไหว้ใจเราก็รำลึกถึงพระองค์ผู้ทรงเป็นบรมบุรพพะการีของเรา.

ก็พระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จสู่ปรินิพพานหลายพันปีมาแล้ว, จะว่าท่านมีบุญคุณแก่เราโดยตรงได้อย่างไร? จักขอลงชี้แจงในข้อนี้.

ความบกพร่องของคนเราโดยมากก็มีอยู่ที่ตรง คิดถึง ตัวเอง มากเกินไป ดังนั้นถ้าไม่มีศาสนาอยู่แล้ว, คนเราก็มักคิดถึงตัวมากขึ้นทุกที, มุ่งหาแต่ประโยชน์และความสุขส่วนตัวเป็นที่ตั้ง, ไม่ยั้งยั้งไถ่ทรงถึงผู้อื่น, และความมุ่งหาประโยชน์ส่วนตัวนั้นเองลงท้ายก็อาจจะบันดาลให้เกิดความแก่งแย่งกัน, จนถึงตีราฆ่าฟันชนกัดกันไม่ผิดอะไรกับ สัตว์เดียรัจฉาน. ศาสนาเป็นเครื่องเตือนสติให้เรารำลึกถึงผู้อื่นบ้างนอกจากตัวเอง. ความพยายามรำลึกถึงพระพุทธรูปจึงควรนับได้ว่าเป็นประโยชน์อย่าง ๑, คือเป็นการฝึกซ้อมจิต (หรือกล่าวตามภาษาสมัยใหม่ว่า “เอ็กเซอร์ไซส์สมอง”), คล้าย ๆ การฝึกหัดตัดตนและโหนชิงช้า, ดึงเชือก, กระโดด และวิ่งเป็นการฝึกซ้อมกล้ามเนื้อให้แข็งแรงฉะนั้น. การรำลึกถึงพระพุทธรูป จะนึกแต่เพียงตน ๆ เช่นนึกพอแล้ว, คือรำพึงว่าพระพุทธเจ้าท่านก็ได้มีพระชนม์อยู่และเข้าปรินิพพานไปหลายพันปีแล้ว, เหตุไฉนเราจึงเคารพนับไหวอยู่เล่า? เมื่อได้ไถ่ทรงดูแล้ว เราก็จะตอบบุุจฉาของเราเองว่า เราไหว้พระพุทธเจ้าเพราะท่านได้ทำคุณแก่โลก; เราอยู่ในโลกเราก็ต้องขอบใจท่าน. เพราะเหตุไร? เพราะพระองค์ท่านได้ประทานมฤตกดำคัญแก่เรา, คือพระธรรม, เราจึงได้เป็นมนุษย์ ไม่เป็นเดียรัจฉาน, หรืออย่างตี ถึงแม้จะได้เป็นมนุษย์ก็จะเป็นได้แต่เพียงคนบ้าคนดอยเท่านั้น. รำลึกเพียงเท่านั้นก็พอจะเห็นได้แล้วว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณแก่เราโดยตรง, สมควรนับถือว่าเป็นบรมบูรพการีเป็นแน่แท้.

แต่ใช้ว่าพระศาสดาของเราจะนำไหว้ เพราะเหตุนี้อย่างเดียวก็หาไม่ได้. พระพุทธเจ้าเป็นใหญ่ยิ่งและเป็นที่ควรเคารพนับถือยิ่งกว่าพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีอำนาจอันใหญ่หลวง, ยิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินใด ๆ ที่ได้

มีมาแล้ว, หรือจะมีต่อไปในภายหน้า. ผู้เป็นใหญ่มีอำนาจเป็นประมุข
ของคณะนั้นอาจจะมีได้เสมอ, มีเมื่อไร ๆ ก็ได้, ไม่อัครรรย; แต่พระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ร้อยกัพันชาติจึงจะได้เสด็จมาปรากฏขึ้นในโลกสักองค์
หนึ่ง? ผู้ใดมีฝีมือพอ, หรือมีบุญเชื่อพอ, หรือมีกำลังพอ, หรือมีปัญญา
ที่จะล่อลวงผู้อื่นได้แล้ว ก็คงเป็นหัวโจกได้. อย่างว่าแต่บุคคลที่มีชาติกำเนิด
สูงเลย, แม้คนเลว ๆ อย่างที่เราเรียกว่า “อ้ายเสือเปี้ย,” “อ้ายเสืออิน,”
“อ้ายเสือไทย” มันก็ยังหลอกลวงคนที่โง่กว่ามันให้เข้าเป็นพวกของมันได้. แต่
ผู้ที่ใช้อำนาจก็ดี, ใช้การหลอกลวงก็ดี, หรือใช้วิธีชักชวน โดยเฉพาะโดยกะ
เจตนาทำให้คนอื่นนิยมคนนั้นชั่ว, ในไม่ช้าไม่นานก็ต้องบังเกิดมีผู้รู้สึก
ว่า คน ๆ นั้นขึ้นละไว้จะทำความเดือดร้อนแก่เพื่อนบ้าน, จึงต้องช่วยกัน
คิดกำจัด. เหตุนี้ผู้ที่เป็โจรหรือหัวโจกใหญ่ ก็ย่อมจะมีคนเกลียดชังมาก,
เพราะถ้ายิ่งแผ่อำนาจมากไปเท่าใด ก็ยิ่งทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นมาก
ขึ้นเป็นลำดับเท่านั้น, จึงตั้งอยู่ยั่งยืนไม่ใคร่ได้.

การที่มักใหญ่มุ่งเอาอำนาจข่มปราบปรามผู้อื่นย่อมจะเป็นเครื่อง
ก่อเวรเป็นกรรมตา, เพราะผู้แผ่ย่อมจะมีความโกรธแค้นพยาบาทผู้ช้านะ,
ดังนั้นผู้เป็นใหญ่จึงมักมีศัตรูคอยจงผลาญอยู่เสมอ, และอำนาจยิ่งมีมากก็
ยิ่งมีอะมิตรมาก. ผู้ที่ได้อุสาหะบารบปราบปรามเพื่อนบ้านจนได้เป็น
จักระพรรดิราชาธิราช จึงมักอยู่ไม่ใคร่จะได้ยั่งยืนถึงสองหรือสามชั่วคน.
ในชมพูทวีป (อินเดีย) ย่อมปรากฏความจริงอันนี้ชัดเจนอยู่ในโบราณะ
ประวัติ. ในยุโรปก็เช่นเดียวกัน. อย่างตองตูไกลเลย, เขาแต่เพียงนะโป
เลียนเป็นตัวอย่างก็พอแล้ว นะโปเลียนเป็นคนอัครรรยหาผู้เทียมทันได้โดย
ยากในโลกนี้, และอาศัยปรีชาสามารถในทางพิชัยสงครามเกือบจะได้เป็น
เจ้าโลกอยู่แล้ว, แต่โลกก็หายอมให้เป็นไปเช่นนั้นได้ไม่, ต้องช่วยกันตั้ง
เขาลงมา. ในที่สุดนะโปเลียนผู้ที่ได้อำนาจใหญ่ยิ่งกว่าพระเจ้าจักระ

พรตในโบราณสมัย ก็ต้องไปถูกกักอยู่จนตายที่เกาะเส้นต์เฮลินา, อันเป็นเกาะเล็กนิดเดียวจนไม่มีใครจะมีใครรู้จัก, และในแผนที่ก็แทบจะไม่มีด้วยซ้ำ. แม้ในกาลปัจจุบันนี้เราก็กาลังอยู่ในงานมหาสงคราม, เพื่อต่อสู้อะไร? ก็คือต่อสู้ความมั่งคั่งใหญ่ของไกลเซอร์เยอรมันผู้มุ่งจะเป็นเจ้าโลก, ต่อสู้ความปรารถนาของเยอรมันที่จะกดขี่โลก!

เมื่อการหาอำนาจหาความเป็นใหญ่ยิ่งในโลก เป็นผลร้ายต่อผู้แสวงเช่นนั้น, สมเด็จพระบรมศาสดาของเราจึงมิได้ทรงยินดีที่จะคงอยู่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิตามที่โหราทำนายไว้. พระองค์ผู้ละบรรดาสมบัติและความสุขเครื่องช่วยวุ่นวาย เพื่อเสด็จออกแสวงหาความจริงไว้โปรดสัตว์; พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นการไกลกว่าใคร ๆ หมด, ทรงทราบชัดว่าบรมจักร (คือความเป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ยิ่ง) เป็นทุกข์แก่ผู้ที่ทรงอยู่เองด้วย, และไม่เป็นทางที่จะดับทุกข์ของผู้อื่นด้วย, ผู้พุทธะจักรไม่ได้เลย, จึงได้เสด็จออกจากเวียงวัง, ทั้งละพระมเหสีและพระปิโยรสและสุขะสมบัติสารพัด อันนำพียงพระทุกข์, เสด็จออกไปเที่ยวหาความจริง. การละทิ้งบุตรภรรยา และ นานาสมบัติ เป็นของที่คนเรากระทำได้โดยยากอย่างยิ่ง; ที่พระพุทธเจ้าทรงละเช่นนั้นจึงเรียกว่า “มหาพิเนชกรรม” แปลว่าการสละอย่างใหญ่หลวง. พระเจ้าแผ่นดินที่ได้มีอำนาจขึ้นจนได้สมบัติบรมจักรได้เคยมีมาหลายรายแล้ว, เพราะการรวบรวมกำลังบ้ารบปราบปรามผู้อื่นพอที่จะทำได้โดยไม่ดูยากนัก, แต่การยอมเสียสละสิ่งที่ช่วยวุ่นวายทุกอย่างเป็นอย่างเป็นของยาก, จึงมีพระพุทธเจ้าได้แต่องค์เดียว. อาณาจักรใหญ่ ๆ ที่มีอำนาจมากมาย ได้ลดหย่อนวาศนาลงหรือสูญสิ้นไปแล้วก็มีเป็นอันมาก, แต่พุทธะจักร (คือพระศาสนา) ยังคงอยู่จนกาลบัดนี้. ราชอาณาจักรใด ที่จะได้ยังยืนอยู่ได้ถึงพันปี ต่อจากสมัยแห่ง ผู้เริ่มประดิษฐานขึ้น หามิได้, แต่พระพุทธเจ้าได้เสด็จสู่ปรินิพพานมาได้ ๒๕๖๑ ปีแล้ว

พระศาสนายังถาวรอยู่ได้. เหตุนี้จึงควรนับว่า พระพุทธเจ้าเป็นใหญ่ ยิ่งกว่าจักรพรรดิราชาธิราชใด ๆ ที่ได้กำเนิดมาแล้ว และที่จะมีต่อไป.

ทั้งนี้เพราะเหตุใดเล่า? เพราะพุทธะจักรตั้งอยู่โดยอาศัยพระธรรม อันประเสริฐของพระพุทธเจ้า, เพราะพระพุทธะศาสนาเป็นเครื่องสอนใจเราทั้งหลายให้อยู่ด้วยกันโดย ความเมตตา กรุณา แก่เพื่อนมนุษย์, สอนมิให้เบียดเบียนพกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดทุกข์และทำลายสันติภาพ, เพราะลักษณะสำคัญที่สุดของพระพุทธะศาสนา คือเมตตาการุณยะภาพ อันเรียกสรุปว่า “มานุษยธรรม,” คือธรรมะที่บันดาลให้เราเป็นมนุษย์, ผิดกับสัตว์เดียวิจฉาน ที่ไม่รู้จัก ธรรมะ อย่างไม่ใด นอกจากการหากิน และหาความสบายส่วนตัวเป็น^{๕๕}ที่ตง.

คุณของบุรพการีส่วนตัว

ประโยชน์แห่งพระพุทธะศาสนา มีอยู่เป็นข้อสำคัญ อีกอย่างหนึ่ง คือ สอนให้คนเรารู้สึกถึงคุณของบุรพการีของตน. ธรรมตาคนเราทุกคน ย่อมจะมีความต้องการมีเครื่องยึดเหนี่ยวใจเป็นที่เคารพ ยามรู้ สึกตนว่าประสบความสำเร็จทุกขยากลำบากใจ, เปรียบเหมือนเรือเมื่อแล่นไปในน้ำน่านน้ำต้องการหางเสือสำหรับถือท้ายให้ทิศทางมั่นคงถาวรได้ฉนั้น. ความปรารถนาอันมีอยู่เป็นกฎแห่งธรรมตาในใจมนุษย์เช่นนี้ ทำให้คนบ้าคนดอยเดินวกให้วี่ ผีศาจทเวศา หรือแม้อะวิญญานะกะวัตถุต่าง ๆ เช่นไฟ, ภูเขา, ต้นไม้ เป็นต้น. พระพุทธเจ้าทรงทราบกฎแห่งธรรมตาอันนี้ดีอยู่ จึงได้ทรงสั่งสอนให้คนเรารู้สึกถึงคุณพระรัตนะไตรโดยเอาเป็นที่พึ่ง ดีกว่าผีศาจหรืออะวิญญานะกะวัตถุใด ๆ ทั้งสิ้น. แต่คนเรารู้สึกผิดไม่เท่ากันหมด และบางคนก็ยังไม่สามารถจะตรองเห็นคุณพระรัตนะไตรโดยทันที, จึงจำเป็นต้องฝึกฝนขึ้นมาทีละน้อย ๆ ก่อน. วิธีฝึกใจให้รู้จักรู้สึกถึงบุญคุณ

ก็คือ แนะนำให้เห็นบุญคุณของผู้ที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ตนเองโดยจำเภาะนั้นแหละก่อน.

คนเราทุกคนตั้งแต่เกิดมาก็ได้อาศัยบิดามารดาทนุถนอมมาตั้งแต่เยาว์จนเติบโตเลี้ยงตนเองได้, ทั้งบิดามารดาได้สั่งสอนอบรมให้รู้จักดีชั่วเป็นปฐมะครูผู้รักใคร่กรุณาแก่เราเป็นอันมาก, นับว่ามีบุญคุณสุดที่จะพรรณนา. ต่อมาก็มีครูบาอาจารย์ผู้สั่งสอนให้เรารอบรู้ในศิลปะวิทยาต่าง ๆ อันเป็นทางปลูกปัญญาขึ้นไว้เพื่อใช้ในทางทำมาหากิน, ได้เปรียบผู้ที่ไม่ได้ศึกษาเป็นแน่แท้, จึงควรนับว่าครูบาอาจารย์เป็นผู้มีบุญคุณแก่เรามากเหมือนกัน. ครั้นเมื่อเจริญวัยขึ้นพอแล้ว, และถ้ามีโอกาสมะเหมาะ, ก็ได้อุปสมบท มีอุปัชฌาย์ อาจารย์พราหมณ์สอนให้รู้พระธรรมวินัยอันประเสริฐ, นับว่าได้รับส่วนแบ่งแห่งธรรมะสมบัติอันเกิดจากท่าน, จึงควรนับว่าท่านก็เป็นผู้มีบุญคุณแก่เราหาใช้อย่างไม่. คนเราที่มีวิญญูญาณอาจรรู้ลึกถึงดีชั่วได้, ที่เรียกว่า “วิญญูชน,” ควรที่จะใช้ความคิดไตร่ตรองดูว่า ตัวเรานี้ได้เกิดมาเพราะอะไร? เรามีชีวิตมาแล้วตลอดชีวิตอยู่ได้จนบัดนี้เพราะผู้ใด? ควรจะเล็งเห็นได้ว่า เพราะได้อาศัยความเมตตากรุณาของผู้มีคุณ, ที่เรียกว่า “บูรพะการี,” คือผู้ที่ให้กำเนิดแก่เราแล้วและทนุถนอมเราตลอดเวลาที่เรายังเลี้ยงตัวเองไม่ได้, อีกทั้งผู้ที่บันดาลให้เราได้มีวิชาความรู้ใช้เลี้ยงตัวเราได้สืบมา. ดังนั้นนับว่าเราเป็นผู้ที่ได้มีโชค, ควรทำให้เรารู้สึกสบายใจ, และในขณะที่เมื่อมีอะไรที่ไม่เป็นที่พึงใจมากระทบเข้าจนรู้สึกย่อท้อแล้ว, ถ้าแม้หวนรำลึกถึงโชคดีของเราที่ได้มีมาแล้ว อีกทั้งรำลึกถึงคำสั่งสอนของบูรพะการีของเรา ก็อาจทำให้เราคลายความย่อท้อกลับมีกำลังใจขึ้นได้.

เมื่อฝึกฝนใจให้รู้จักรำลึกถึงคุณของบูรพะการีส่วนตัวได้แล้ว ก็ย่อมจะเป็นวิถีนำไปสู่ทางรู้จักเคารพนับถือพระศาสนาได้ โดยจริงจัง, ตั้ง

ใจปฏิบัติในทางที่สุจริตทั้ง ๓ ประการ คือ สุจริตทั้งกาย, สุจริตทั้งวาจา, สุจริตทั้งใจ, จะทำการงานใด ๆ ก็ตาม, จะพูดอะไรก็ไพเราะ, จะคิดอะไรก็ไม่เป็นไปในทางให้ร้ายต่อผู้อื่น.

คุณของผู้ปกครอง

หนึ่ง ผู้ปกครองของเราก็นับว่าเป็นบุรพการีของเราด้วยเหมือนกัน, เพราะผู้ปกครองของเรามีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข บันดาลให้เราทั้งหลายได้อยู่เย็นเป็นสุข. ข้อนี้คิดแต่ต้นๆ ก็พอจะสังเกตเห็นได้ว่า ถ้าท่านผู้ปกครองไม่ทำการตามหน้าที่ บ้านเมืองก็จะมีข้อผิดพลาด, แล้วเราก็จะมีความสุขอย่างไรได้.

ข้อนี้แท้จริงเป็นข้อสำคัญ, แต่มีคนน้อยคนนักถึง เพราะเหตุไร? เพราะเราทั้งหลายโดยมากเกิดมาก็เห็นบ้านเมืองมีข้อผิดพลาดอยู่แล้ว, การมีข้อผิดพลาดเลยกลายเป็นของธรรมดาไม่ประหลาดอะไรเสียทีเดียว. ถ้าเกิดอะไรเสียหายหรือบกพร่องลงสักเล็กน้อย เราก็คอยแต่จะตำหนิตาชัง; ปากเรามากก็ไม่อยู่สุข พูดติไปเสีย; ตาเรามิเราก็คอยแต่จะอ่านหนังสือพิมพ์ ค้นหาข้อแฉ่ได้สารพัดจริงๆ.

แท้จริงถ้าเราตั้งใจที่จะจงรักภักดีจริงๆ แล้วควรที่จะหวนรำลึกดูบ้างว่า ในโบราณสมัยดั่งนั้นๆ มีแล้วๆ? สิ่งซึ่งมิได้เคยมีแต่ก่อนเดี๋ยวนี้ได้มีขึ้นแล้วสักเท่าไร? ไม่ต้องหาตัวอย่างอะไรอื่นให้ไกลนัก, เอาแต่ที่เห็นแจ่มๆ อยู่ทุกคนก็ได้. ประปาดำหรับจำหน่ายน้ำกินอย่างดีได้สร้างขึ้นด้วยทุนรอนเป็นอันมาก, เป็นเหตุที่ตัดไข่อหิวอดลงไปแล้วนั้น, เหตุไรจึงไม่มีใครปรารถนานักถึงบ้าง? ในทางคมนาคมได้สร้างรถไฟขึ้น, ทางมีถนนหนทาง สำหรับสัญจรไปมาได้โดยสะดวก ยิ่งกว่าแต่ก่อน รู้จักเท่าไร. ของเหล่านี้ถ้าไม่มีคนทำจะเกิดขึ้นได้ๆ? และถ้าบุคคลสามัญจะทำขึ้นจะ

เป็นผลสำเร็จได้สักเพียงไร, จะหาเงินที่ไหนมาทำ? เมื่อคิดดูเพียงต้น ๆ เท่านั้นก็จะพอเห็นได้แล้วว่า ผู้ปกครองได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่เราปานใด, จึงสมควรจัดว่าเป็นบวรพะการีของเราเหมือนกัน.

ถ้ารู้สึกับุญคุณอยู่แล้ว ก็ควรที่จะทดแทนคุณตามที่เราจะทำได้, โดยทำการตามหน้าที่ของเราให้เต็มสติกำลังและความสามารถ. คนเรามีกำลังกายและสติปัญญาไม่เสมอกัน, อีกทั้งโอกาสก็ไม่มีเท่ากันด้วย เพราะฉะนั้นจะกระทำกรณียะกิจให้เท่ากันทั้งนั้นไม่ได้จริงอยู่; แต่มีข้อที่อาจประพฤติได้เท่ากันหมด คือ ตั้งใจกระทำกรณียะกิจด้วยความเต็มใจและจริงจัง, อย่าทำแต่ต่อหน้าผู้ใหญ่ และพอผู้ใหญ่เผลอก็เฉยๆ ละเลยกิจการเสีย. ข้อนี้นับเป็นข้อบกพร่องอย่างยิ่ง, และเป็นที่น่าเสียใจที่ยังมีอยู่มากในหมู่ข้าราชการ, จนถึงมีคำกล่าวอยู่ว่า “ทำแต่พอเป็นราชการ,” คือทำงานแต่พอกันมิให้ถูกถอดเท่านั้น, หาได้ตั้งใจที่จะทำอย่างดีที่สุดที่จะทำได้ทีเดียวไม่. ผู้ที่ทำงาน “แต่พอเป็นราชการ” เช่นนี้ เรียกว่าไม่มีธรรมะกำกับใจ, ไม่นึกถึงบุญคุณของเจ้านายผู้ชุบเลี้ยงตน. การที่ในหลวงท่านให้เงินเดือน, ให้ยศบรรดาศักดิ์, ให้ตรานันสำหรับทำไม้? สำหรับบำรุงน้ำใจให้ช่วยทำงานให้ดีที่สุดที่ตนมีกำลังจะทำได้ไม่ใช่ฤ? บางคนไม่มีความละเอียดแก้ไข โพล่ไปนึกเสียว่า “เฮ้ย! ช่างเป็นไร, เราจะทำก็ได้ ไม่ทำก็ได้. ถึงท่านจะลงกระป๋องก็ช่างท่านเป็นไร, เราต้องไปลงกับท่านด้วยเมื่อไร? ทำงานไปตามบุญตามกรรมก็แล้วกัน, แล้วตรามันก็มาถึงเข้าเอง; เดี่ยวสัญญาบัตรก็จะวิ่งมาเป็นแถวจนหมึกเป็นลายไปเท่านั้น!” “ผู้ที่ทำงานแต่พอเป็นราชการ” เช่นนี้ เมื่อไม่ได้เลื่อนยศเลื่อนตราบ้างแล้วก็มักจะบ่นเป็นควีนไป, คอยร้องแต่ว่าผู้หนึ่งผู้หนึ่งเป็นชนเดียวกับตนเขาได้เลื่อนยศเลื่อนตรา, ที่ตนมิได้เลื่อนบ้างเลย, เป็นที่โทมนัส. แท้จริงควรจะหวลคำนึงดูบ้างว่า ไม่ชวนชวายแล้วจะได้สิ่งที่ปรารถนาอย่างไร? แม้

แต่สิ่งของที่เรานำมาใช้บริโภคอยู่ทุก ๆ วัน เราก็ต้องเอาเงินไปซื้อมาใช้ๆ ? ที่ลาภยศไม่ออกกำลังทำงานแลกบ้างแล้ว จะได้ได้อะไรมาจนถึงเข้าเองได้อย่างไร ?

ผู้ที่มุ่งเอาลาภยศโดยไม่ทำงานแลก นับว่าเป็นผู้ปราศจาก หิริ โอตตัปปะ หิริ คือความละอายแก่ใจ, และ โอตตัปปะ คือความกลัวบาป ไม่กล้าทำผิด, โดยรู้ดีว่าถึงแม้ว่าเราจะทำบาปในที่ลับไม่มีผู้ใดรู้เห็น, เราก็ต้องนึกผิดตัวของเราเอง, หรือพูดตามภาษาโบราณว่า “ถึงคนจะไม่รู้ ผีสงฆ์จะคาถาก็ต้องรู้.” หิริและโอตตัปปะเป็นเครื่องบันดาลให้คนเราต้องดำเนินอยู่ในทางที่ชอบสุจริต, จึงนับว่าเป็นของประเสริฐยิ่งนัก. บรรดา กำหนดกฎหมายใด ๆ ที่ผู้มีอำนาจอาจบัญญัติขึ้น ก็สามารถป้องกันได้แต่ไม่ให้คนเรากระทำผิดโดยเปิดเผยเท่านั้น; ส่วนการประพฤตินในที่ลับ ไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถป้องกันห้ามปรามได้นอกจากใจของเราเอง อันกอบด้วยหิริโอตตัปปะ. ธรรมะทั้งสองประการนี้ คนที่จะเรียกตนว่าเป็นคนดี จำจะต้องบำรุงให้บริบูรณ์ไว้ในสันดานเสมอ จึงจะนับว่าเป็นคนดีจริงสุจริตจริงได้.

ความรักชาติ

เมื่อกล่าวถึงความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองแล้ว ก็ทำให้นึกต่อไปถึงความรักชาติ, จึงขอกล่าวด้วยข้อนี้พอเป็นสังเขป.

คำว่า “รักชาติ” มักมีคนพูดกันติดปากพื้นผิวไปเสียมากโดยมิใคร่จะได้หวนคิดว่าที่จริงแปลว่าอะไร. ที่จริงคำว่ารักชาติหมายความว่า รักแผ่นดินที่เป็นปฏิรูปประเทศถิ่นที่อยู่สุขสำราญของคณะ, ไม่จำเพาะสำหรับตัวเราเท่านั้น, ทั้งเป็นถิ่นที่อยู่กันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย, และจะเป็นที่อยู่ต่อไปของบุตรหลานของเราด้วยนั้นอย่าง ๑; อีกอย่าง ๑ คือความรักเพื่อน

ร่วมชาติ, ไม่จำเพาะตัวบุคคลที่เป็นญาติมิตร, สักแต่ว่าใครเป็นผู้ที่ร่วม
สัญชาติกันแล้วก็รักใคร่เหมือนญาติมิตร, ตั้งใจอุทิศตนซึ่งกันและกัน. การ
ที่จะคิดว่า ตัวเราและญาติมิตรของเราสบายอยู่แล้ว ผู้อื่นจะเป็นอะไรก็
ช่างหัวมัน เช่นนั้นนับว่าไม่รักชาติจริง.

การรักชาติเป็นพยานอัน ๑ แห่งความรุ่งเรือง. แต่ความรักนั้น
ต้องเป็นของจริง ซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏชัดทุกสถาน, ไม่เพียงแต่ร้องตะโกน
ด้วยปากว่ารักชาติ. การรักชาติด้วยปากจะลวงผู้อื่นไปได้ก็แต่เพียง
ชั่วคราวเท่านั้น; ถ้าจะให้ผู้อื่นเชื่อว่ารักจริงต้องแสดงให้เห็นปรากฏด้วยกิริยา
และความประพฤติต่อชาติด้วย.

วิธีที่จะแสดงความรักชาติจริงจัง มีอยู่ พอสรุป เป็นหัวข้อได้โดย
สังเขปดังต่อไปนี้.

๑. เอื้อเฟื้อแก่คนสัญชาติเดียวกัน, คือไม่ว่าจะอยู่แห่งหน
ตำบลใด, ถ้าเห็นว่าจะช่วยอนุเคราะห์ได้แล้วต้องอนุเคราะห์ช่วยเหลือซึ่ง
กันและกัน, เพื่อให้พ้นจากความลำบาก, และต้องคิดทำประโยชน์ให้แก่ชน
ร่วมชาติมากที่สุดที่จะทำได้. แต่การอุทิศตนเอื้อเฟื้อเช่นนั้น ไม่มุ่งหมายถึง
แก่ว่าในการที่ทำผิดคิดร้ายก็ต้องให้ช่วยกันด้วย, เช่นการที่พวกจีนช่วย
ฮังไค่ก่อการกำเริบจลาจลทำลายสาธารณสุขเป็นต้น จะยกเอาการ
รักชาติขึ้นเป็นข้อแก้หาได้ไม่.

๒. ต้องไม่ประทุษร้ายต่อคนสัญชาติเดียวกัน, ถึงแม้ว่าการ
ที่ประทุษร้ายจะเป็นผลให้ประโยชน์แก่ตนเองก็ไม่ทำ, และถึงแม้ว่าจะไม่มี
เจ้าพนักงานคอยตรวจตราห้ามปรามหรือจับกุม ก็ไม่ถือโอกาสอันนั้นเพื่อ
ประทุษร้ายต่อชนร่วมชาติ.

๓. ต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองดี, มีความเคารพต่อพระราช
กำหนดกฎหมาย, ไม่ประพฤติสิ่งใดที่จะทำลายสาธารณสุขเลย. ชาติ

ไม่ว่าใหญ่หรือเล็กจะตั้งอยู่ได้ก็แต่โดยมีความสงบราบคาบและมั่นคง. ยิ่งเป็นชาติเล็กอย่างเช่นเราด้วยแล้ว ชัยอันยิ่งสำคัญมากขึ้น, เพราะความไม่สงบและจลาจล ย่อมจะเป็นโอกาสให้ผู้อื่นยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจการของเราโดยอ้างว่าจะเข้ามาช่วยระงับเหตุที่ยุ่งเหยิง. เหตุฉนี้การประพฤติเป็นพลเมืองดีจึงจัดว่าเป็นวิธีแสดงความรักชาติอย่าง ๑ โดยแท้.

๔. ควรเต็มใจยอมเสียสละให้แก่ชาติ. ดังใดหรือผู้ใดที่เรามีความรักจริงๆ แล้ว เราก็ยอมเสียสละเพื่อทนถนอม, เช่นยอมสละทรัพย์สินเพื่อรักษาสมบัติหรือบำรุงเลี้ยงครอบครัว เป็นต้น. เพราะฉะนั้นถ้าเรารักชาติจริงแล้ว ก็ต้องยอมเสียสละให้แก่ชาติบ้างเหมือนกัน. การเสียสละสำหรับชาติ มุ่งความรวมทั้งการเสียภาษีอากร, ทั้งการออกทุนทรัพย์บำรุงสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง และสาธารณชน, อีกทั้งการยอมสละเวลาและความสุขของตน เพื่อทำการให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองด้วย. การเสียภาษีอากร โบราณท่านเรียกว่าราชะพลี, หมายความว่า เป็นเหมือนของถวายแด่พระมหากษัตริย์เพื่อตอบแทนพระคุณของท่าน ที่ปกครองประชาชนให้ได้รับความร่มเย็น; และแท้จริงเงินที่ราษฎรเสียเป็นส่วนภาษีอากรนั้น ก็มีใช้ว่าจะไปไหนเสีย, ก็เป็นเงินที่ใช้ในการปกครองทำคุณประโยชน์แก่ผู้เสียภาษีนั่นเอง. การออกทุนทรัพย์บำรุงสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองและสาธารณชนนั้น, ก็เหมือนออกทรัพย์บำรุงบ้านและครอบครัวของเรานั้นเอง. การสละเวลาและความสุขของตนเพื่อทำการให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองนั้น, ถ้าตรงไปก็จะเห็นได้ว่าสำหรับประโยชน์ของเราเองโดยแท้, เพราะถ้าบ้านเมืองเรานั้นคงและมั่นคงมีความเจริญ เราก็จะได้รับผลคือความสุขและความสบายยิ่งขึ้นด้วยเหมือนกัน, และอย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้แต่สัตว์เดียรัจฉานมันก็รู้จักทำการสำหรับประโยชน์ของที่อาศัยและหมู่ของมัน กิจการที่กล่าวนี้ เรียกชื่อว่า “กรณียะ”

คือกิจการที่เป็นหน้าที่ควรกระทำ, และเป็นสมบัติอย่างหนึ่งของพลเมืองดี, แต่ได้ยกเอามากล่าวแยกเป็นข้อ ๑ ต่างหากเพื่อให้เห็นว่าเป็นของสำคัญ.

๕. ต้องรู้จักหวงและสงวนชาติ, สิ่งที่เราจริงจังแล้วก็ต้องหวง, ถ้าไม่หวงก็แปลว่าไม่จริงจังเท่านั้น. ถ้ารักชาติก็ต้องหวงชาติ, คือต้องไม่ยอมให้ใครทำลาย, ไม่ยอมให้ใครแย่งถิ่นที่ตั้งของชาติ. ใครมาราญมารกแดนของเรา เราต้องต่อสู้ต้านทานจนสุดกำลัง, ถึงแม้จะต้องเสียเลือดเนื้อหรือชีวิตก็ต้องยอมเสีย เพื่อสงวนชาติไว้ให้เป็นมรดกแก่บุตรหลานของเราสืบไปจึงได้.

อนึ่งเมื่อสงวนชาติแล้วก็ต้องสงวนสิ่งซึ่งเป็นหลักแห่งชาติ, คือพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นประมุขนำชาติในการทั้งปวง, พระศาสนา อันเป็นบันทัดฐานที่ตั้งแห่งภูมิธรรมของชาติ, และอิศระภาพแห่งชาติ. ที่ต้องมีความจงรักภักดีและตั้งใจป้องกันพระมหากษัตริย์ ก็เพราะพระองค์ทรงเป็นหัวหน้าของชาติ, เป็นผู้แทนชาติในสายตาของชนต่างภาษา, และชาติใดที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เปรียบเหมือนเรือที่มีธง, สมด้วยพุทธศาสนะภาษิตว่า “ราชา รัฐฐัสสะ บัญญานัน,” แปลว่า “พระราชาเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น,” อีกบทว่า “ราชา มุขิ มะนุสสานัน,” แปลว่า “พระราชาเป็นหน้าแห่งมนุษย์,” หมายความว่า มนุษย์เหล่าใดมีพระราชาเป็นหัวหน้าย่อมจะมีหน้ามีตา. ที่ต้องตั้งใจป้องกันพระศาสนานั้น เพราะพระศาสนาเปรียบเหมือนธงของคณะ, คือเป็นเครื่องแสดงให้ปรากฏว่าเป็นคณะหรือชาติอันรุ่งเรือง, ไม่ใช่ช่องโง่หรือคณะคนบ้าคนคง. อีกประการ ๑ ศาสนาเป็นเครื่องบำรุงขวัญดี, เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งใจมิให้สั่นไหวตหวั่นต่อภัยอันตราย. ส่วนอิศระภาพนั้น, ต้องป้องกัน เพราะถ้าความเป็นไทยของเราถูกทำลายเสียแล้ว เราก็เท่ากับไม่มีชาติ. ถ้าสยามยืนยงคงอยู่แล้ว ถึงคนเราจะตายไปสักกี่คนก็จะเป็นอะไรไป? ถ้าชาติไทยยังไม่สูญ, ชื่อเราก็ก็น่าสูญ, และเพื่อนร่วมชาติของเราก็ก็น่าดำรง

ชาติไทยไว้ต่อไป, ถ้าชาติถูกทำลายลงเสียแล้ว, ถึงเราจะคงอยู่ก็เท่ากับตาย. ไปข้างไหนเขาก็จะพากันให้เหมือนลูกไม่มีพ่อ, จะอยู่ไปให้อายเขาทำไม?

ข้อนี้เป็นข้อสำคัญที่สุด, จึงขอให้ผู้ที่เป็เชื้อชาตินักรบไทยกำหนดจดจำไว้ และช่วยกันนำเอาข้อความเหล่านี้ ไปสั่งสอนบุตรหลาน และญาติวงศ์, อีกทั้งบริษัทบริวารของท่านต่อไปด้วย, เชื่อว่าจะเป็นคุณประโยชน์แก่ตัวท่านเองและบุตรหลานสืบไป.

เพื่อช่วยให้รำลึกถึงข้อความเหล่านี้ ขอชักชวนให้ท่านทั้งหลายท่องหรืออ่านเข้าใจความในโคลง ๔ บท, ซึ่งเรียกว่า “สยามานุสตะติ,” แปลว่า “ระลึกถึงสยาม,” อันเป็นโคลงที่ทหารบกใช้เป็นบทตั้งสอนอยู่แล้ว, ดังต่อไปนี้.

สยามานุสตะติ

รักษาราช จงจิตน้อม	ภักดี ท่านนา
รักษาติ กอบกรณีย์	แน่นไว
รักษาศัน กอบบุญตรี	สุจริต ถ้วนเทอญ
รักษักดิ์ จงจิตให้	โลกช่องสรรเสริญ
ยามเดินยืนนั่งน้อม	กะมล
รำลึกถึงเทศตน	อยู่ยัง
เป็นรัฐระมณฑล	ไทยอยู่ สราญสา
ควรถนอมแน่นตั้ง	อยู่เพียงอรุณ
ใครรานใครรุกตัว	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ชาติตน
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ ดันแ
เสียชีพไม่เสียสัน	ชอกช้ำเกียรติงาม

หากสยามยังอยู่ ^๕	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่ ^๕ คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ ^๕ ๆ
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย ๖

บัดนี้ ขอวิงวอนท่านทั้งหลายผู้เป็นเพื่อนร่วมชาติ ให้หมั่นรำพึงไว้ในใจเช่นที่กล่าวในโคลงนี้เสมอ. เด็กการเห็นแก่ตัวเสียเกิด. เพื่ออะไร? เพื่อประโยชน์ส่วนตัวนั่นเอง. สละความสุขส่วนตัวเสียบ้างในขณะเมื่อจำเป็น สำหรับทำไม? สำหรับหว่านพืชความสุขไว้ให้เป็นผลวนกลับมาหาตัวเองให้ยิ่งขึ้น. เสียแรงเกิดมาในชาติชนที่มีนามว่าไทย ถ้าไม่รักษาความเป็นไทยไว้ให้ได้แล้วชาติก็สูญ. การเสียอิสระภาพคือความเป็นไทย ย่อมจะเป็นเคราะห์ร้ายยิ่งกว่าสิ่งใดๆ, ไม่มีภัยอันใดจะใหญ่เท่า, ข้อนี้อย่อมจะเหมือนกันสำหรับชาติทุกชาติ. แต่สำหรับชาติเราต้องนับว่าร้ายยิ่งกว่าสำหรับชาติอื่น ๆ. เพราะที่เราได้ชื่อว่าไทยก็เพราะเป็นไทย, ไม่ได้เป็นชาติอื่น. เหตุนี้เราทั้งหลายผู้เป็นไทยจงตั้งใจรักษาชาติของเราไว้, โดยอาศัยเดชคุณพระรัตนไตรยและอำนาจความภักดีของเราทั้งหลายนั้นเกิด.

อำนวยพร

ในที่สุดแห่งอนุศาสน์^๕นี้ ขออำนวยพรศิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลแด่ท่านทั้งหลาย.

พาหุสหัสสมะณีนิมิตะสาธุขันต์
 ศรีเมฆะฉลฺ อุตตะโฆระสะเสนะมาร
 ทานาภิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
 ตันเตชะสา ภะวะตุ เม ชยะสิทธิ นิฉัง ฯ
 พญามารผู้ निर्मित^๕ แขนได้ตั้งพัน, ถืออาวุธครบมือ, ชีข้างชือ

ศรีเมษะดะที่แผดเสียงโห่งดัง, ยกมาพร้อมด้วยพยุหะพลมาร, สมเด็จพระมุนิทรได้ทรงชำนะได้ด้วย พระบารมี, มีทานเป็นต้น; ด้วยอำนาจ
 สัจจะวาจาภาณิตนี้ ขอพรทั้งสี่, คือความมีอายุยืนยาว, ความมีผิวพรรณ
 ผุดผ่อง, ความสุขสำราญปราศจากโรคและความมีกำลังแข็งแรง จึงมีแต่
 ทานทั้งหลาย. ขอความมีชัยจงได้มีแต่บรรดานักรบสยามผู้ตั้งใจทำยุทธ
 เพื่อรักษาธรรมะ สัจจะและปราบผู้ประทุษร้ายต่อธรรมนั้นจงทุกเมื่อ,
 และถึงแม้ว่าศัตรูจะมีกำลังเข้มแข็งแน่นพญามาร ก็ขอให้ทหารไทยเอา
 ชำนะได้, เช่นองค์สมเด็จพระมุนิทรวิเศษีที่ ทรงชำนะแก่มารนั้นเทอญ.

ประมวล
พระราชนิพนธ์บางเรื่อง
ในรัชกาลที่ ๖

การเสด็จจากพระนคร

เราได้เคยได้ยินคนโจษจันอยู่บ้าง ถึงเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากพระนคร ในหมายกำหนดการมีเรียกต่างๆ เพราะเหตุใด และมีลักษณะผิดกันอย่างไรบ้าง เราได้ไปสืบดูที่เจ้าพนักงานในพระราชสำนัก ได้ข้อความมาดังต่อไปนี้

(๑) เสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑล แปลว่าเสด็จยังมณฑลใดๆในพระราชอาณาจักร โดยเป็นพระเกียรติยศอย่างเต็มที่ มีการรับเสด็จและการสมโภช หรือการพระราชทานพระแสงราชศัสตรา เป็นต้น ซึ่งถ้าจะเทียบก็คล้ายเสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราเลียบพระนครนั่นเอง

(๒) เสด็จประพาส แปลว่าเสด็จยังหัวเมืองแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีได้ต้องจัดการรับเสด็จโดยเป็นพระเกียรติยศเต็มที่ และจะประทับแรมอยู่แห่งใดนาน หรือเสด็จพระราชดำเนินเรื่อยไปเป็นระยะทางยาวๆ ก็สุดแท้แต่พระราชอัธยาศัย

(๓) เสด็จแปรพระราชสำนัก แปลว่าเสด็จจากกรุงเทพฯ ไปประทับ ณ พระราชวังแห่งอื่น เช่น พระราชวังบางปะอินหรือพระราชวังสนามจันทร์ เป็นต้น และในระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ ณ พระราชวังนั้นๆ ก็คงประกอบพระราชกรณียกิจ (หรือพูดตามภาษาสามัญว่า “ทรงทำงานออฟฟิศ”) อยู่โดยปกติไม่ผิดกับเสด็จอยู่ในกรุงเทพฯ การแปรพระราชสำนักมักเป็นไปโดยความแนะนำแห่งนายแพทย์ เนื่องในการรักษาพระองค์ให้ปราศจากพระโรคพาธเบียดเบียนโดยมาก และที่ซึ่งแปรพระราชสำนักไปเช่นนั้น ย่อมเป็นที่อันอยู่ใกล้กรุงเทพฯ พอที่เสนาบดีและผู้มีกิจจะไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เวียนพระราชปฏิบัติได้โดย

สะดวก ไม่ติดขัดแก่การดำเนินราชการหามิได้ การที่เสด็จจากพระนคร
คงตกอยู่ในประเภทที่ ๓ นี้มากกว่าประเภทที่ ๑ ที่ ๒

(๔) เสด็จด้วยพระราชกิจโดยเฉพาะ แปลว่าเสด็จโดยมีพระ
ราชกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเนื่องด้วยราชการ เช่นการประลองยุทธ์ทหาร
บกทหารเรือ และเสือป่า หรือการพระกฐิน และการเปิดสถานที่ต่างๆ
 เป็นต้น

การเสด็จจากพระนครทั้ง ๔ ประเภทนี้ คงเป็นอันมีอยู่ประเภท
เดียวแต่ประเภทที่ ๒ เท่านั้นที่จะนับไม่ได้ว่าเป็นพระราชกิจโดยตรง ถ้า
จะเทียบกับสามัญชนคงได้ความว่า

ประเภทที่ ๑ คือไปตรวจราชการ

ประเภทที่ ๒ คือไปเที่ยวพักผ่อนอิริยาบถ

ประเภทที่ ๓ คือย้ายบ้าน

ประเภทที่ ๔ คือไปราชการโดยตรง

อนึ่ง ถ้าคำนึงดูก็ควรที่เรายังหลายจะรู้สึกได้ว่าพระราชอาณา
จักรสยามนี้จะได้หมดยุคเพียงบริเวณกรุงเทพ นึกหามิได้ และถ้าชาว
กรุงเทพเรามีความพอใจในการที่ได้เฝ้าพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ชาวมณฑล
อื่นๆ เขาจะไม่อยากเฝ้าบ้างหรือ เพราะฉะนั้น การที่มีบางคนถามว่า
ทำไมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเสด็จหัวเมืองบ่อยๆ นึก ฉะนั้น
ควรจะคิดถึงข้อนี้ คือควรเข้าใจว่าเพราะมีพระราชประสงค์ให้ข้าแผ่นดิน
ได้มีโอกาสเฝ้าเห็นพระองค์บ้างนั่นเอง จึงเสด็จ

อีกประการหนึ่ง ถ้าพระองค์ไม่เสด็จพระราชดำเนินไปยังหัว
เมืองบ้าง ก็เหมือนไม่พระราชทานโอกาสให้ชาวเมืองอื่นได้รับความเสมอ
หน้ากับชาวกรุงเทพฯ เพราะเมื่อมีทุกข์สุขอะไร ก็ไม่มีใครจะถึงพระเนตร
พระกรรณได้ดี เท่าที่เสด็จไปทอดพระเนตรหรือทรงฟังเอง ใช้ว่าราษฎร

จะสามารถเข้ามาเผ้าได้ถึงกรุงเทพฯ ทุกคนก็ทำได้ ดังนั้นชาวกรุงเทพฯ จึงควรรู้สึกเสียว่า การเสด็จหัวเมืองทรงมุงประโยชน์อย่างไร ไม่ควรจะเข้าใจผิดและดูการแต่แคบๆ แล้ว และออกความเห็นไปอย่างเหลวไหล ต่างๆ หรือพูดกันตรงๆ เราจะถือเอาว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นของเราชาวกรุงเทพฯ เท่านั้นไม่ถูก พระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินสยามเป็นเจ้าของคนไทยทั่วไป เพราะฉะนั้นชาวกรุงเทพฯ จะทวงพระองค์ไว้แต่ในกรุงเทพฯ เท่านั้นจึงไม่เป็นการสมควร ต้องให้เพื่อนร่วมชาติซึ่งเป็นข้าร่วมเจ้าได้มีโอกาสคล้ายๆ ตัวเราด้วยจึงจะถูก

การเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ครั้งนี้ สมควรที่จะถือว่าเป็น ส่วน สำคัญ อันหนึ่ง ในพระราชประวัติ แห่งรัชกาล ปัจจุบันนี้ เพราะมีที่ควรหวังได้ว่าจะบังเกิดเป็นผลดีโดยอเนกประการ และผลเหล่านี้ถ้าใครคอยสังเกตต่อไปคงจะได้แลเห็นในไม่ช้า ข้อหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านผู้อ่านคงจะรู้สึกแล้วเป็นแน่นอน คือการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ ไม่ใช่การเสด็จประพาสสำหรับสนุก หรือพูดตามภาษาสามัญว่าไปเที่ยวฉะนั้นเลย ตรงกันข้าม สมควรถือว่าพระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันหนึ่ง ซึ่งเป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งแห่งพระราชกรณียกิจอันเป็นของสำหรับพระองค์ผู้ทรงปกครองกรุงสยามโดยแท้ และเมื่อพิจารณาตามจุดหมายเหตุของข้าพเจ้าแล้ว ก็จะได้เห็นว่า พระองค์ไม่ใคร่จะได้ทรงมีเวลาว่างเปล่าอยู่เลย คงต้องมีพระราชกิจอย่างใดอย่างหนึ่งแทบจะทุกวัน ก็ถ้าแม้ว่าการที่ท่านเสนาบดีหรือข้าราชการผู้ใหญ่ไปเที่ยวตรวจราชการนับว่าเป็นความชอบโดยฐานไปกระทำธุระในหน้าที่แล้ว การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จครั้งนี้ ก็ควรจะสรรเสริญพระอุตสาหะของพระองค์เหมือนกัน

ส่วนผลที่จะได้มีมา ณ เบื้องหน้านั้น ถ้ารอดูไปก็คงได้เห็นเป็น

แน่แท้ แต่ส่วนผลที่ได้มีขึ้นแล้วโดยทันทีนั้น ก็ปรากฏอยู่แล้วที่ความชื่นชม
โสมนัสแห่งอาณาประชาราษฎรชนชาวมณฑลบัลขัได้ ซึ่งมีความอิมใจได้มี
โอกาสพบปะพระองค์ผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินของตน และความจงรักภักดีที่
มีอยู่แล้วโดยปรกติในดวงจิต อันติดเนื่อง มา จาก ความ เคารพ ในพระบรม
เดชานุภาพและความร่มเย็นแห่งพระบรมโพธิสมภารนั้น เมื่อได้มีโอกาส
ได้เห็นพระองค์แล้ว ก็ยิ่งทวีความภักดียิ่งขึ้น เพราะรู้สึกเหมือนได้ถวาย
ตัวเป็นข้าโดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งทำให้สนิทสนมยิ่งขึ้นกว่าเมื่อยังมิได้
เฝ้า ความจงรักภักดีอันทวีขึ้นเช่นกล่าวนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะเป็น
เครื่องช่วยให้งบเกิดความรักต่อผู้ที่รับราชการในหน้าที่ปกครองต่างพระ
เนตรพระกรรณ เนื่องจากความรู้สึกเคารพในพระบรมเดชานุภาพยิ่งขึ้น
นั่นเอง

ยังมีข้อที่ควรปรารภอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าการที่ได้เสด็จพระ
ราชดำเนินเสียบมณฑลบัลขัได้ครั้งนี้ เป็นเครื่องเตือนให้ชาวเราผู้มีทรัพย์
เหลียวไปมองดูทางภาคนี้แห่งพระราชอาณาจักรบ้าง ก็จะเป็นผลดีเป็นอัน
มาก ตามที่เป็นมาแล้วพวกเราที่เป็นชาวกรุงมักจะเผลอๆไปเสียว่า พระ
ราชอาณาจักรหมดอยู่เพียงกรุงเทพฯ หรืออย่างกว้างออกไปก็เพียงถึง
มณฑลชั้นในๆ เช่น ราชบุรี นครชัยศรี กรุงเก่า และปราจีน เป็นต้น
ข้าพเจ้าจะทะนงยืนยันว่า ถ้าท่านที่เป็นชาวกรุงเทพฯ ได้มีโอกาสออกไป
ดูภูมิประเทศทางคาบสมุทรบ้างแล้ว จะรู้สึกประหลาดใจไม่น้อย เพราะ
จะได้พบพื้นที่อันจำเริญตาอย่างที่มีได้เคยคิดเคยฝันว่าจะมีอยู่ในที่ใกล้ๆ
เพียงเท่านั้น แม้ท่านที่เคยได้ไปประเทศยุโรปแล้ว ได้ไปในมณฑลบัลขัได้
บ้าง ก็คงจะรู้สึกประหลาดตาไม่น้อยกว่าที่ในยุโรปเลย ถ้าแม้ว่าท่าน
เป็นผู้ที่แลดูสิ่งซึ่งยิ่งกว่าผิวดูๆ เข้าไปอีกด้วยแล้ว ก็จะต้องรู้สึกประหลาด
ใจอีกชั้นหนึ่ง คือประหลาดใจที่จะได้เห็นที่แผ่นดินอันบริบูรณ์ทั้งอยู่ว่าง

เปล่า เพราะไม่มีพลเมืองพอที่จะทำการเพาะปลูก เท่ากับมีทรัพย์กองอยู่พร้อมแล้ว แต่ยังไม่มีใครไปหยิบเท่านั้น ชาวบางกอกที่บ่นๆ อยู่ว่าขัดสนคนจนนั้น ถ้ายอมสละความสุขซึ่งจะพึงหาได้ในกรุงเทพฯ ในโรงบ่อน, โรงเหล้า, โรงหญิง และโรงภาพยนตร์ แล้วจะไปลงทุนลงแรงทำการเพาะปลูกทางมณฑลบั๊กซ์ไต้บ้าง ก็น่าจะพอแก้ความจนได้โดยไม่ต้องลงทุนหรือเหนื่อยแรงเหลือเกินนัก การไปมาติดต่อกับกรุงเทพฯ ในไม่ช้าก็จะยิ่งสะดวกขึ้นทุกที เพราะในไม่ช้ารถไฟก็จะใช้เดินได้สะดวก ซึ่งจะทำให้รู้สึกทั่วหัวเมืองนั้นๆ ไม่สุดหล้าฟ้าเขียวอย่างเช่นแต่ก่อน

ธรรมดาสิ่งซึ่งมีราคา จะปกปิดราคาไว้นานปานใดหาได้ไม่ดินแดนในมณฑลบั๊กซ์ไต้แห่งพระราชอาณาจักรสยามนี้ เป็นสิ่งซึ่งมีราคาอันจะแสดงให้เห็นปรากฏชัดขึ้นทุกวัน เพราะฉะนั้นคงจะต้องเป็นที่พึงปรารถนาแก่คนเป็นแน่แท้ พวกเราที่เป็นชาวไทย เป็นเจ้าของที่อันมีราคาน้อยอยู่แล้ว ถ้าไม่เริ่มรู้จักราคาของตนเสียเร็ว ๆ ก็น่าจะมีชนชาติอื่นที่เขารู้จักราคาดีกว่าพวกเราเองนั้น เข้ามายึดถือเสียเต็มหมดในไม่ช้า คนไทยเราโดยมากมักแก้ตัวว่า จะไปถือที่ดินไม่ได้เพราะไม่มีทุน แต่ที่เหล่านั้นจับจองได้เปล่าๆ ที่เดียว หากจะต้องลงทุนบ้างก็เพียงค่าซื้อพืชพรรณไปเพาะปลูกและจ้างคนหักร้างทางพงเท่านั้น

ถึงแม้ท่านผู้ใดได้อ่านจดหมายเหตุเหล่านี้แล้ว และปล่อยความคิดให้เผลอไปในทางทิศใต้แห่งประเทศสยามบ้าง ข้าพเจ้าก็จะรู้สึกว่ามีเสียเวลาเปล่าที่เขียนจดหมายเหตุเหล่านี้.

กิจการของแบงก์ย่อย

คนบางคน (และจำนวนมีไม่น้อย) มักเข้าใจว่า การตั้งแบงก์ไม่มีตาเสียเลย มีแต่ทำได้อย่างเดียว และเพราะความเข้าใจผิดเช่นนี้ จึงมีคนถูกหลอกลอบหายไปเสียมากกว่ามากแล้ว และคงจะยังมีต่อไปอีกเป็นแน่ อาศัยความเชื่อถือของคนซึ่งพากันมีอยู่ตั้งกล่าวแล้วนั้น จึงได้มีผู้ฉลาดบังเกิดขึ้นหลายคน ซึ่งคิดเห็นว่า จะคิดทำการค้าขายอย่างไรก็ไม่มั่งมีได้รวดเร็วเท่าการตั้งแบงก์ เพราะถ้าจะคิดทำการค้าขายอย่างใด ๆ ก็ยังจะต้องคิดหาเครื่องมือและหาสินค้า ทั้งจะต้องลงทุนเพื่อใช้จ่ายบ้าง ซึ่งล้วนเป็นเครื่องตัดทอนกำไรลงทั้งนั้น แต่ส่วนการแบงก์ก็คิดตั้งขึ้นเท่ากับไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เพราะถึงจะไม่ได้หุ้นเปล่า ๆ (ฟรีแชร์) ก็คงได้ค่าธรรมเนียมในหน้าที่กรรมการ และนอกจากนี้ก็คอยแต่นั่งรับเงินที่คนเชื่อถือนำเงินมาฝาก เหมือนเอาเงินมายื่นให้เจ้าของแบงก์และพวกพ้องเอาไปใช้ตามชอบใจฉะนั้น

เงินที่รับฝากไว้นั้น นัยว่าก็ว่าจะได้เอาไปใช้ทำประโยชน์ให้กองงามขึ้น และวิธีที่จะหาผลประโยชน์ได้ดีที่สุด ก็โดยให้เจ้ากู้ไปอีกต่อหนึ่ง จะได้หวังเอาดอกเบี้ยจากผู้กู้ การให้กู้นี้ถ้ากระทำอย่างกวัดจ้นจริงๆ แล้ว ก็อาจที่จะเป็นผลดีได้จริง ข้อนี้นยอมไม่ใคร่จะเถียงเลย แต่โดยมากแบงก์ยอมไม่ใคร่จะทำการ อันนี้ ด้วย ความระมัดระวังเท่าที่ควร และมักพลาดลงด้วยเหตุเชื่อคนกุ่มากเกินไป ยอมให้กู้ไปโดยมิได้พึงเล็งดูว่า มีหลักทรัพย์เป็นประกันอยู่เพียงพอหรือไม่ มัวแต่ตื่นเต็นไปในทางที่คิดจะได้ดอกเบี้ยมาก ๆ ตามปรกติผู้กู้เขาพูด ครั้นไม่เป็นจริงตามปากพูด และมีลูกหนี้เช่นนี้มาก ๆ เขาก็ถึงที่ตึงเครียด แบงก์เอง “หมุน” เงินไม่ทัน

ถูกเจ้าหนี้เข้าทวงหนักเข้า พลิกแพลงไปอย่างใดไม่ได้แล้ว ก็เป็นอันต้อง
 ปิดประตูกัน นี่เป็นการล้มอย่างเบากว่าทุกอย่าง การล้มอย่างที่ ๒ และ
 ร้ายกว่าอย่างที่ ๑ มักบังเกิดขึ้นเพราะเจ้าของแบงก์ปรารถนาจะมีกำไร
 รวดเร็ว จึงเอาเงินนั้นไปลงทุนในการอันใดอันหนึ่ง ซึ่งหวังว่าจะได้กำไร
 อย่างงดงามภายในเวลาอันรวดเร็ว แต่เมื่อธุรกิจการอันนั้นไม่เป็นผลสำเร็จ
 เจ้าของแบงก์ก็ไม่มีเงินใช้ให้แก่ผู้ฝากเท่านั้นเอง การล้มอย่างที่ ๓ และ
 อย่างเลวทรามที่สุด คือเจ้าของแบงก์เอาเงินที่รับฝากไว้นั้นไปใช้เป็นอาณานิคม
 ประโยชน์ของตนเองเสียในทางที่ไม่มีช่องจะได้ทุนคืนเลย เช่นเอาไปสร้าง
 ตึกงามใหญ่โตอยู่คนเดียว หรือบำรุงความสุขของตนและเพื่อนฝูงเป็นต้น
 ทั้งให้พวกพ้องกู้ยืมไป โดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ประกันและยอมให้ค้างอยู่ได้
 นานๆ ก็ยอมให้เพื่อนฝูงส่งจ่ายเงินเกินทุนที่ฝากตั้งขึ้นเป็นต้น ซึ่งยิ่งทำไป
 ก็ยิ่งเป็นทางร่อยหรอมากขึ้นทุกที จนในที่สุด “หมุน” เงินไม่ทันก็เลย
 ฉิบหายกัน

การแบงก์ล้มในกรุงเทพฯ เราได้เห็นมาแล้วในเร็ว ๆ นี้มากเกินไป
 ความต้องการแล้ว และได้ฟังคนขอตรวจตลาดกล่าวว่า “ฉันทว่าแล้ว!” ดังนั้น
 ก็จนออกชินหูแล้วเหมือนกัน ทั้งพอแบงก์ในเมืองเราล้มลงที่ไร เห็นมีแต่
 กู้ข้ามึงก็เต็ม ดูประหนึ่งว่าในโลกนี้ไม่มีที่ไหนที่แบงก์จะล้มมากเท่าใน
 กรุงเทพฯ ซึ่งถ้าจะนึกไปแล้วก็ดูราวกับจะกล่าวว่า ที่ใด ๆ ในโลกไม่มี
 คนชื้อมากเท่าในกรุงเทพฯ ดังนั้นก็ดูไม่เป็นเกียรติยศอะไรแก่กรุงเทพฯ
 หรือชาติไทยเลย

แท้จริงการตั้งแบงก์เล็ก ๆ เพื่อประโยชน์ของผู้ตั้งโดยเฉพาะ และ
 การที่แบงก์เช่นนั้นต้องล้ม มิใช่จะมีแต่ในเมืองเราเท่านั้นก็หาไม่ได้ แม้ใน
 ประเทศอังกฤษซึ่งใคร ๆ โดยมากมักนิยมกันว่า เป็นผู้เริ่มริการแบงก์ก็มี
 เหตุเช่นนั้นเหมือนกัน ดังมีปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ “ไทมส์” ประจำ

สัปดาห์ วันที่ ๒๕ ธันวาคม คณเอง กล่าวถึงการล้มแท่งแบงก์ชื่อ “ชีวิต
เชอร์วิชแบงก์” มีข้อความดังต่อไปนี้

(คำแปล)

ชีวิตเชอร์วิชแบงก์ (จำกัดสินใช้) แห่งถนนเซริงครอสส์ ได้ปิด
ประตูแล้วเมื่อวันเสาร์ (ที่ ๑๙ ธันวาคม) มิสเตอร์ โบรแฮม เจ้าพนักงาน
ใหญ่ ผู้รักษาทรัพย์สินสมบัติ ได้ชี้แจงความเป็นอยู่ในทางบัญชี ณ ท่ามกลาง
ที่ชุมนุมอันแน่นแห่งเจ้าหนี้ ที่โรงอาหารโฮบอร์นเวสต์โดว์ริงต์ เมื่อวันจันทร์
พวกกรรมการได้กำหนดการใช้หนี้ที่ค้างอยู่นั้นไว้แล้ว แต่มิสเตอร์ โบรแฮม
ชี้แจงว่า ครั้นเมื่อตัวเขาได้พิจารณาคุณกำหนดการนั้นแล้ว กรรมการได้
ถอนกำหนดการใช้หนี้ และได้นิยามให้ออกประกาศชั่วคราว เพื่อจะ
ได้ทำการเลิกบริษัทด้วยความพอใจแห่งกรรมการเอง และเขาจึงไม่
ปรารถนาที่จะว่าด้วยเรื่องกำหนดการใช้หนี้ต่อไป

มิสเตอร์ โบรแฮมได้กล่าวต่อไปว่า ตามคำชี้แจงแห่งกรรมการได้
กล่าวว่า เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน มีหนี้อยู่รวมเบ็ดเสร็จ ๕๘,๕๔๔ ปอนด์
และเป็นเจ้าหนี้อยู่ ๕๘,๖๓๒ ปอนด์ นอกจากเงินทุนซึ่งผู้ถือหุ้นยังมีได้ส่ง
และซึ่งมีได้เรียกยังมีเงินอยู่อีกเป็นจำนวน ๒๕๔ ปอนด์ ซึ่งยังมีได้ใช้ให้
ไปแก่เจ้าหนี้สามัญ คำชี้แจงของกรรมการหาได้แสดงปรากฏไม่ว่าแบงก์
ซึ่งบริษัทได้ฝากเงินไว้นั้น เป็นเจ้าหนี้อยู่โดยจำนวนถึง ๗,๗๖๖ ปอนด์ และ
ได้ถือหลักทรัพย์ คือใบหุ้นต่างๆของบริษัทซึ่งฝ่ายเจ้าหนี้ประมาณเป็นราคา
๗,๘๓๒ ปอนด์ นอกจากนั้นแบงก์ผู้รับฝากเงินก็จะได้มีกรรมสิทธิ์ในส่วนเงิน
สด ซึ่งมีอยู่ในบัญชีรายวันของบริษัทซึ่งฝากไว้ ซึ่งเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม
มีอยู่ ๓,๓๖๖ ปอนด์ และซึ่งแบงก์อาจจะยึดเอาไว้เสียได้ ถ้าทรัพย์ที่ดี
ประกันไว้นั้นไม่ได้ราคาเพียงพอที่จะใช้หนี้ เมื่อถือเอาว่าแบงก์ผู้รับฝากเงิน

นั้นจะเป็นอันได้หนี้คืนบริบูรณ์แล้ว เท่าที่มิสเตอร์โบรแฮมทราบอยู่แล้วนั้น ก็ยังต้องใช้หนี้รายอื่น ๆ อยู่อีกรวม ๒๐,๐๘๘ ปอนด์

ส่วนทุนทรัพย์ เงินสด ๕,๖๐๐ ปอนด์ ซึ่งมีกล่าวอยู่ในรายงานของกรรมการนั้น คือรวมเงินราย ๓,๓๖๖ ปอนด์ ซึ่งอยู่ในมือแบ่งกับผู้รับฝากนั้นด้วย ซึ่งที่จริงเงินรายนี้หาควรถือเอาเป็นทรัพย์สินบริษัทไม่ (คือมีผู้คงไว้เสียแล้ว) ในวันที่ ๕ พฤศจิกายน คงมีเงินสดอยู่ในมือบริษัท ๘๐๗ ปอนด์ นอกจากจำนวนเงินที่อยู่ในมือผู้รับฝากนั้น กรรมการได้ประมาณราคาแห่งหุ้นส่วนต่าง ๆ (ในบริษัทอื่น) เป็นจำนวนเงิน ๕,๗๐๐ ปอนด์ แต่เจ้าพนักงานไม่พบหลักฐานเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นว่า จะมีหนทางได้จำนวนเงินมาจริงเท่าที่ประมาณนั้น รายการสำคัญที่สุดซึ่งมีกล่าวถึงในคำชี้แจงของกรรมการนั้นคือ “รายเงินให้กู้และซึ่งมีผู้ส่งจำเริญ ที่จะได้รับคืนมาเป็นครั้งคราวในเวลาต่าง ๆ แต่ไม่มีรายใดเกินกว่า ๓ ปี ประมาณจำนวนเงิน ๕๐,๐๐๐ ปอนด์” เจ้าพนักงานสอบสวนได้ความว่ารายการลูกหนี้มีอยู่ดังต่อไปนี้ คือ เงินให้กู้ ๓๑,๖๑๒ ปอนด์ เงินส่งจำเริญ ๒๓,๐๐๘ ปอนด์ รวมเป็น ๕๔,๖๒๐ ปอนด์ เจ้าพนักงานคะเนว่า คงจะเก็บได้ไม่เกินกว่า ๑๑,๘๘๖ ปอนด์ ในรายลูกหนี้ของบริษัทมีเงินที่ให้พนักงานในบริษัทเองกู้ หรือจำเริญเป็นจำนวนถึง ๒๑,๓๓๕ ปอนด์ พนักงานในบริษัทผู้เป็นลูกหนี้บริษัทเอง คือ:—

มิสเตอร์ เอ. ที. เสาทเกต (ประธานกรรมการ) ๕,๕๗๗ ปอนด์ ซึ่งค้างอยู่หลายปี และมีทรัพย์สินประกันไม่เต็มราคา

มิสเตอร์ เอช. ซี. นิวตัน (กรรมการ) ๑,๖๐๐ ปอนด์ ซึ่งค้างอยู่หลายปีแล้ว และมีทรัพย์สินประกันไม่เต็มราคา

มิสเตอร์ อี. วิลคิง (ผู้ตรวจบัญชี) ๘,๗๐๘ ปอนด์ ซึ่งค้างอยู่หลายปีแล้ว และมีทรัพย์สินประกันไม่เต็มราคา

มิสเตอร์ เอช. เอส. คูเปอร์ (ผู้จัดการและเลขานุการ) ๕,๔๕๐ ปอนด์ ซึ่งค้างอยู่ ๒ ปีแล้ว และไม่มีหลักทรัพย์เป็นประกันเลย

มิสเตอร์ ดี. บี. คัสเซ็น ซึ่งแสดงตนเป็นผู้ถือหุ้นส่วนมากที่สุด ได้กล่าวขึ้นว่า จำนวนเงินเหล่านี้มิได้มีแสดงในบัญชีใช้จ่ายของบริษัทเลย

เจ้าพนักงานผู้รักษาทริพย์สมบัติตอบว่า เรื่องนี้เป็นข้อซึ่งเขาจะต้องพิจารณาต่อไป เจ้าพนักงานประมาณว่า ทุนทรัพย์ทั้งหมดมีอยู่เป็นจำนวน ๒๓,๙๓๕ ปอนด์ คงเป็นอันยังขาดไม่พอใช้หนี้อยู่อีก ๓๖,๑๖๓ ปอนด์ โดยยกเงินทุนซึ่งผู้ถือหุ้นยังมีได้ใช้และซึ่งบริษัทยังมีได้เรียกหนี้เสีย อาศัยเหตุที่ได้เรียกทุนอีกหุ้นละ ๕ ชิลลิง เมื่อเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน เป็นอันได้เงินมา ๙,๖๕๕ ปอนด์ คงเหลือทุนที่ยังค้างอยู่อีก ๔,๓๑๑ ปอนด์ บรรดากรรมการยังมีได้ส่งทุน ๕ ชิลลิง ต่อหุ้นตามที่เรียกหนี้เสีย นอกจากมิสเตอร์ เอช. เมอร์ฟี คนเดียวเท่านั้นที่ได้ส่งแล้ว

ที่ประชุมได้ตกลงกันว่าให้ยึดแบงก์ และบังคับให้บริษัทล้มละลาย

มิสเตอร์ คัสเซ็น กล่าวว่า ทุน ๓๖,๐๐๐ ปอนด์ “ได้อันตรธานโดยอาการอันลึกลับ”

เจ้าพนักงานผู้รักษาทริพย์สมบัติจึงกล่าวว่า เขาจะได้พิจารณาข้อนี้ต่อไป แท้จริงเขาเห็นว่า เป็นของน่าเกลียดอย่างยิ่งที่บริษัทชนิดนี้ได้ใช้นามว่า แบงก์อันเป็นของควรมิควรม เพื่อประโยชน์ให้พนักงานของบริษัทเองได้กู้เงินและส่งจ่ายเกินบัญชี ความจริงเป็นเช่นนั้นแท้ ๆ ที่เดียว

(จบคำแปล)

ผู้อ่านเมื่อได้อ่านข้อความข้างบนนี้แล้วคงจะรู้สึก ว่า วิธีดำเนินการของแบงก์ย่อย ไม่ว่าแห่งใด ย่อมจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ

บริษัทเช่นนี้มันก็มีอยู่สำหรับความสะดวกแก่ผู้เป็นกรรมการ และพรรคพวกเป็นชั้น และถ้าตราบไต่ยังมีคนพอใจเชื่อถ้อยคำของผู้ที่ตง “แบงก์” พวกนั้นนำเงินไปฝากโดยเห็นแก่ดอกเบี้ยง ซึ่งเขาว่าจะให้อย่างงามๆ ฉะนั้นคงจะยังต้องมีผู้คิดตง “แบงก์” ชนิดนี้เข้าไปแล้ว พุดน้อยๆ หน้อยก็ตีเพราะเราเองต่างหากนะท่านเอ๋ย และถึงแม้เราจะพูดจาใช้วาจาให้หยาบคายปานใด กล่าวโทษโฆษณาความชั่วของผู้ที่ตง “แบงก์” ขึ้นสำหรับดวงเอาเงินคนนั้นปานใด เงินของเราที่ได้สูญไปแล้วเพราะความหลงเชื่อเขานั้นจะได้กลับคืนมาก็หาไม่ได้

สุภาวดีที่ควรใช้เตือนใจเราทั้งหลายในเมื่อจะทำกิจธุระกับแบงก์คือ “ข้าๆ ได้พรวดงเลื่องาม” อธิบายว่า การที่จะนำเงินไปฝากแบงก์ใด ถึงแม้ว่าจะได้ดอกเบี้ยงน้อยเป็นทางที่ทรัพย์สินของเราจะผลิตออกออกผลข้าไปหน้อยก็ช่างเถิด ถือเอาความได้โดยแน่นอนเป็นเกณฑ์ ดีกว่าที่จะเอาเงินไปทิ้งเสียในบริษัท ซึ่งประกาศว่าจะทำให้เราได้มั่งมีเร็ว แต่ซึ่งโดยมากมักมีผู้ที่ได้มั่งมีเร็วจริงแต่ผู้เป็นเจ้าของบริษัท กับพรรคพวกของเขาเองเท่านั้น ถ้าเราชวนกันกำหนดจดจำข้อนี้ให้มันไว้แล้ว ผู้ที่คิดตง “แบงก์” ก็คงจะไม่ใคร่ได้โดยง่ายเท่าที่ได้เป็นมาแล้ว และเราก็จะไม่ต้องเปลืองเวลานั่งดำเพื่อนร่วมญาติกันเองให้คนอื่นเขาฟัง เหมือนสาวไส้ให้กากิน ซึ่งเป็นกิจอันสกปรกไม่น่าฟังใจอย่างใดเลย ขอเชิญท่านคำนึงดูจงดีเถิด.

อัครพาท

“ผ่าซาก หรือ ซ้าซาก?”

แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

หมื่นข้าพเจ้าไม่ใคร่จะมีเวลาเขียนอะไร เพราะเป็นเวลาระหว่างทำการประลองยุทธ์เสียดี แต่ข้าพเจ้าก็มีเวลาพอที่จะอ่านหนังสือพิมพ์ของท่านบ้าง และวันนี้ข้าพเจ้าเผอิญมีเวลาว่าง จึงเขียนจดหมายนี้มายังท่านซึ่งท่านจะนำลงพิมพ์หรือไม่ก็สุดแท้แต่จะเห็นสมควรเถิด

ในหนังสือพิมพ์ของท่านฉบับลงวันที่ ๕ มีนาคม มีเรื่องที่น่าสนใจว่า “ความเปลี่ยนแปลงของโลก” ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าทั้งและอ่านจนตลอด ครั้นเมื่ออ่านจนจบแล้วรู้สึกอย่างไร ?

ในเรื่องนั้น “น.ภ.” ผู้แต่งได้บอกกล่าวไว้ว่า จะกล่าวอย่าง “ขวานผ่าซาก” ข้าพเจ้าจึงอยากทราบจริงๆ ว่า “น.ภ.” เป็นผู้ชอบฟังคำพูด “ขวานผ่าซาก” เช่นนั้นบ้างหรือไม่ เมื่อชอบพูดเช่นนั้นแล้ว ลองฟัง (หรืออ่าน) คำเช่นนั้นดูบ้างเป็นไร ดูที่หรือว่ารสชาติมันจะขมหรือหวาน

“น.ภ.” กล่าวว่า ราชการในกระทรวงทบวงการต่าง ๆ ยังดำเนินไปไม่เร็วเสมอกัน ชื่อนี้มิใช่ของใหม่เป็นของเป็นมาแล้วแต่ครั้งพระเจ้าเหา การเปลี่ยนจะทำให้เป็นไปในชั่วพริบตาพริบเดียวได้หรือไม่ ? ต้องอาศัยแก้วสารพัดนึกนั้นสิจึงจะทำให้เช่นนั้นได้

“น.ภ.” กล่าวเป็นเลาๆ ถึง “ความบกพร่องของเรา” แต่หาได้ชักออกมาเป็นตุเป็นตะไม่ว่าอะไรมันบกพร่องข้อไหน จึงเป็นอันต้นนิษฐานได้จากคำชมเชยราชการกระทรวงกลาโหมว่า “น.ภ.” ต้องการยกเอา

กระทรวงนั้นเป็นตัวอย่าง แต่ “น.ภ.” ได้ทวนตรงดั่งหรือเปล่าว่า
กิจการต่างประเทศก็ต้องใช้ต่างวิธี? ราชการก็เหมือนกิจการของบุคคล
หรือบริษัท คือต้องคำนึงถึงความเหมาะสม เป็นที่ตั้ง เหมาะแก่เวลา
เหมาะแก่โอกาส เหมาะแก่ประเทศ เหมาะแก่บริษัท เหมาะแก่กิจการ
เหมาะแก่เหตุ

บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอตั้งปัญหาบางข้อ เนื่องด้วยความเห็น “ผ่า
ซาก” (หรือ “ชำซาก”) ของ “น.ภ.” ดังต่อไปนี้ :-

๑. เวลา นี้ (ซึ่งเป็นเวลาสงคราม) เป็นเวลาเหมาะสมหรือที่จะ
จับฉับเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในราชการ ไขว้ไปไขว้มา?

๒. โอกาส นี้เป็นโอกาสเหมาะสมหรือที่จะเอากิจการที่เนื่องด้วย
กรุงสยามโดยจำเพาะ ไปกวนตอแยล้มพันธมิตรของเรา ในเวลาที่เขา
กำลังต้องกระทำความพยายามอย่างยวดยิ่ง และใช้สติปัญญาสามารถ
รวมกัน เพื่อดำริและจัดการต่อสู้เอาชัยแก่ศัตรูของเรา?

๓. ประเทศ นี้เหมือนญี่ปุ่นหรือ จึงจะต้องเปรียบเทียบกับญี่ปุ่น
ทุกสิ่งทุกอย่างไป? ผู้ที่ยังไม่ได้เคยไปเห็นกิจการในประเทศญี่ปุ่นด้วยตา
ตนเอง เป็นแต่ได้ความรู้จากหนังสือที่อ่าน เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง จะ
ระบับการเปรียบเมืองเรากับเมืองญี่ปุ่นเสียบ้างสักพักหนึ่งจะดีไหม?

๔. บริษัท ของกระทรวงพลเรือน (คือข้าราชการและคนใช้ใน
กระทรวงนั้นๆ) ตั้งอยู่ในวินัยอย่างทหารแล้วหรือ จึงจะแนะนำให้กระทรวง
พลเรือนต่างๆ ดำเนินการปกครองอย่างกระทรวงกลาโหม? แม้ในกระ
รวงกลาโหมเอง พวก เสนา กับ อำมาตย์ ก็อยู่ในระเบียบผิดกันไม่ใช่
หรือ?

๕. กิจการ ของกระทรวงทบวงการต่างๆ จะจัดว่าเหมือนกันทั้ง
หมดคณะนั้นหรือ จึงจะแนะนำให้ใช้ระเบียบการอย่างเดียวกัน? เมื่อช่างไม้

ใช้ขวานเป็นเครื่องมือประกอบกิจการได้แทบทุกอย่างฉะนั้น เราจะตั้งระเบียบให้เสมียนทั้งปวงใช้ขวานเหลาดินสอบ้างจะเป็นอย่างไร? หรือเสมียนผู้ใดจะกล่าวว่าขวานเหลาดินสอไม่ได้? ขวานก็เป็นเหล็กมีคม และนั่นถ้าถ้าจะบังคับให้ใช้เหลาให้ได้จริงๆ แล้ว จะไม่ได้เที่ยวหรือ? ก็คงเหลาได้ แต่ถ้าท่านไปพบเสมียนนั่งเหลาดินสอด้วยขวาน ท่านจะขันไหม? คงขันเป็นแน่ แต่ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าคุณจะไม่ค่อยกลัวว่ามี “จเร” สำหรับตรวจราชการพลเรือนทั่วไป” ตามความเห็นของ “น.ภ.” เพราะไม่เคยพบเคยเห็นรัฐบาลไหนในโลกนี้ตั้งจเร สำหรับ ตรวจราชการพลเรือนเลย!

๖. เหตุ ที่กระทรวงกลาโหม ตั้ง กรรมการคัดเลือกผู้ที่ไม่เหมาะสมแก่ตำแหน่งหน้าที่ออกหรือสับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บางตำแหน่งนั้น เป็นเหตุอันสมควรเพียงพอแล้วหรือ ที่จะต้องให้กระทรวงพลเรือนทั้งปวงต้องตั้งกรรมการเช่นนั้นบ้าง? อีกประการหนึ่ง ค่าที่บุคคลบางคนไม่พอใจในตำแหน่งหน้าที่ของตนในราชการจนต้องลาออกเสียแล้วฉะนั้น เป็นเหตุเพียงพอละหรือ ที่จะให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องทรงรับจับสับเปลี่ยนแปลงหน้าที่ราชการ?

ที่ข้าพเจ้าได้กล่าวข้อความมาจริงๆ เช่นนี้ หวังใจว่า “น.ภ.” จะไม่เคืองเพราะเขาเป็นผู้ชอบการพูดอย่าง “ขวานผ่าซาก” ไม่ใช่หรือ? แต่ถ้าเคืองก็ขออภัยแก่ข้าพเจ้าเสียเถิด และขอให้เข้าใจว่า การพูด “ขวานผ่าซาก” นั้นมันไม่เป็นของยากอะไรดอก มันยากอยู่ที่ตอนผ่า แล้วให้ได้แก่นด้วยนั่นแหละ!

จากข้าพเจ้าผู้เป็นสหายของหนังสือพิมพ์ไทย.

ระว่างณพนัน!

แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

ข้าพเจ้ามีความยินดีจริงๆ ที่ได้เห็นท่านลงความเห็นทักท้วงและ
ติเตียนผู้ที่ริอ่านเล่นการพนัน เนื่องด้วย การเล่นฟุตบอล ด้วยทองหลวง
และข้าพเจ้าเว้นเสียไม่ได้ที่จะมีจดหมายมาแจ้งให้ท่านทราบว่า ข้าพเจ้า
เห็นชอบด้วยตามความเห็นของท่านทุกประการ

ข้าพเจ้าได้เคยนึกเสียใจมานานแล้ว ที่รู้สึกว่าการพนันเป็น
ของที่เข้าเลือดชาวไทยเราเสียจริง ๆ จนน่าอนาถใจ จริงอยู่การพนันย่อม
มีอยู่ในหมู่ชนไม่ว่าชาติใดภาษาใด แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ได้เคยพบชนหมู่ใด
เลยที่จะไม่ได้รับความเสียหายเพราะการพนัน ส่วนข้อที่เสียทรัพย์สินนัย
เสียเกิด แต่นอกจากนี้ยังเป็นเหตุให้ประพฤติด้อย่างอื่นๆอีก เช่น ฉ้อโกง,
ขโมย, หลอกหลวง, ปอกลอก และถ้าเป็นคนที่ไม่รู้จักเล่นอย่างนักเลง
กรีฑา (สปอตสแมน) ก็เลยบังเกิดเหตุร้ายๆ เช่น อาฆาตปองร้ายกัน
หรือถึงแก่ทำร้ายกันบ้างก็มี

เมื่อเริ่มมีการเล่นฟุตบอลสำหรับรางวัลด้วยทองหลวง ข้าพเจ้า
หวังอยู่ว่าจะได้เห็นการเล่นอย่างสนุกเกิดขึ้นในเมืองไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ
ไม่มีการพนันพร้อมด้วยผลร้ายต่างๆ แห่งการพนัน เพราะในพระราช
ปรารภที่พิมพ์ไว้ในสมุดระเบียบการ ของกรรมการ ฟุตบอล ด้วยทองหลวง
นั้น มีข้อความอยู่ว่า ฟุตบอลเป็นการเล่นอย่างดี เพราะไม่มีการพนัน

แต่ครั้นเริ่มเล่นไปได้หน่อย ก็มีข่าวมากระทบหูข้าพเจ้ามากขึ้น
ทุกทีว่ามีการพนันต่อรองกันอย่างมากมาย เช่นมีรายหนึ่ง พนันเขาเบียร์ ๑
ขวด ต่อ ๑๐ ทิป ว่าโรงเรียนนายเรือจะชนะ ดังนั้นเป็นต้น เมื่อพนันกัน
อย่างรุนแรงเช่นนั้น ก็ไม่เป็นอัศจรรย์อันใด ที่ผู้แพ้พนันจะต้องโกรธ

เคื่องจนลืมความเป็นนักเลงกรีฑาและสมบัติผู้ดี! ข้าพเจ้าเคยได้ยินข่าว
โจษกันว่า เมื่อวันที่โรงเรียนนายเรือเล่นกับกรมเสือป่าราบหลวงนั้น ถึง
แกมีผู้ใดกล่าวว่า ที่นักเรียนนายเรือแพ้นั้น เพราะนักเรียนนายเรือ
ผู้เล่นบางคนได้รับสินบนให้แกเล่นลดหย่อน คำพูดเช่นนั้นเป็นคำที่ถูก
นักเรียนนายเรืออย่างน่ารังเกียจที่สุด เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าหวังใจว่า ข้าวจ
อันนั้นจะเป็นข่าวเหลวไหล เพราะว่าถ้าใครพูดได้เช่นนั้นจริงแล้ว ก็ไม่ใช่
คนที่ควรจะให้เข้าสมาคมกับผู้ดีอีกต่อไป ควรไปสมาคมแต่กับก๊วยตามโรง
บ่อนเท่านั้น! แต่ผู้เล่นพนันแล้วไม่รู้จักสะกดใจอย่างนักเลงเช่นกล่าวมา
แล้วนั้น บางทีแม้แต่โรงบ่อน ก็จะเป็นสถานที่อันดีเกินวาสนาเขาไปละกระ
มัง ข้อแน่นอนมีอยู่อย่างหนึ่ง คือคนจำพวกนี้ เข้าที่ไหนคงบ่อนแตกที่นั่น!

เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าหวังใจว่า บรรดาคนไทยที่ชอบดูฟุตบอล
โดยเชิงนักเลงกรีฑาแท้ ๆ จะช่วยกันเปล่งเสียงให้ดังพร้อมกัน ตีเตือน
คนที่จะมาเอาสนามฟุตบอลเป็นบ่อน หรือที่ชุมนุมของจรจัดและนักเลง
หัวไม้ ถ้าไม่ต้อนเสียแต่เดี๋ยวนี้ ในไม่ช้าจะไม่ได้ดูฟุตบอลดีจริง ๆ เพราะ
ถ้าขึ้นปล่อยให้มีการพนันกันจนติดแล้ว ต่อไปความแพ้นะจะไม่ได้ตกอยู่
ที่ตัวผู้เล่น คือพวกใดที่มีผู้พนันหนุนไว้มาก ๆ แม้สักพวกหนึ่งจะเล่นเอา
ชนะก็จะต้องถูกรับหนังสือกล่าวคำขู่เชิญจะทำการร้ายร่างกายเป็นต้น จน
กลัวไม่กล้าเอาชนะดังนั้นก็ ได้ ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่า แม้แต่คราวนี้ก็ยัง
ได้มีผู้เขียนจดหมายคล้าย ๆ เช่นนั้นแล้วรายหนึ่ง ทำนายเหตุร้ายต่าง ๆ
อันจะบังเกิดมี ถ้าโรงเรียนนายเรือไม่ได้ถ่วงทอง จริงอยู่ข่าวนี้ก็ไม่มี
หลักฐาน และข้าพเจ้าก็ไม่ทราบตัวตนว่าใครเขียนถึงใครกันแน่ เป็นแต่
ได้ยินแหว ๆ แต่ก็พอแลเห็นหนทางได้ว่า ต่อไปอาจจะมีเหตุอย่างไร

ข้าพเจ้าเชื่อว่า หนังสือพิมพ์ไทยจะช่วยตะโกนเตือนใจเพื่อน
ไทยอยู่เสมอให้ระวังตัวอย่าให้ผีพนันเข้าสิงได้ คงจะได้รับความชอบใจของ
บรรดานักเลงกรีฑาทุกคนเป็นแน่.

อัครพาทุ

สุภาษิต
พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖

สุภาษิต

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความดี

คุณและความดี ทำให้มีผู้จรรโลงทุกแห่งหน

ตามใจท่าน น. ๔๗

ใครมีความดีอยู่ในตัวจริงๆ ต้องมีคนเกลียดชัง
เพราะย่อมต้องมีคนอิจฉา

นิพนธ์นิพนธ์ น. ๓๕

ความดีไม่เป็นของที่ทำหองอนช่น

ตามใจท่าน น. ๑๒๔

การวายปราณและวาทะรุ่งราศี เป็นผลกุศลกรรมทำไว้มี ฯ

เวนิสวานิช น. ๘๔

๑ ผู้เสร็จศึกษาไซ้ สุขสันจิตสม ฯ

ฉลิศพิชัย น. ๑๓๕

๑ แต่ปรากฏและบ้อม	ประตุง
ยังต้องทลายลง	สักครั้ง
มันจริงก็แต่ตรง	บุญบาป
เราจึงควรแต่ตั้ง	จิตเกือกการกุศล ฯ
	ลิลิตพาวัพ น. ๑๔๒

๑ อนิจจาโลกเราน่าเศร้าจิต
อันความงามสุจริตทุกสิ่งสรรพ
กลับจะเป็นเครื่องประจานคนดีพลัน ฯ

ตามใจท่าน น. ๔๘

๑ จงดูแบบแบบโบราณท่านสอนไว้
ให้กอบกิจโดยไม้นึกประสงค์
ซึ่งบำเหน็จเจตนาและพะวง
ตรงอยู่ที่จะกอบการณ์ ฯ

ตามใจท่าน น. ๕๑

๑ ผู้ที่จนหลายคนคงมีทรัพย์ !
นายจะกลับต้องระขอบนอบน้อมข้า !
ชนสามัญก็จะพลันขนราคา
แม้ว่าสรรจริงตามความงามดี ฯ

เวนิสวานิช น. ๘๑

ผู้ที่เกิดมาในตระกูลต่ำแล้ว แต่ประพฤติดนดี
ก็เสมอกับยกตนเองให้ขึ้นสู่ชาติอันสูง

พระศุภทศเปป น. ๑๘๓

รกเขยย อดตโน สาธุ ลวณิ โลณติ ยถา

(สมเด็จพระสังฆราช สา ทรงพระนิพนธ์)

(โคลงมหาสินธุมาลี)

๑ ความดีจรรักษ์ไว้

ให้คง ตนนา

ประหนึ่งเกล็ดดำรง

รศหมัน

อันว่าจะถ้อยตรง

ภาษิต นฤ

จำจะต้องจิดนั้น

แน่นไว้ในธรรม

๑ กรรมใดก่อนยอม

ยังผล

ดิษฐ์ดังที่ตน

ประพฤติ

ทำดีจักได้ยศ

ผลเลิศ

ทำชั่วจักเสียจิต

เพราะโทษตามทัน

๑ อันกรรมบถสืบ

กุศล

ก่อเกิดพิบูลผล

เสริมสุข

ได้สุขหากกังวล

เสวยสุข

อาจจะกลับได้ทุกข์

เพราะขาดบริหาร

๑ การด่าขึ้นแล้ว
ไม่ผดุงขึ้นหนอ
ทำด่าอีกตามต่อ
จึงจะถูกตามเค้า

๑ มัวเพลินมัวเพลินด้วย
เลยต้นตัวมกน้ำ
เปลอปลาอาจล้า
อิฏฐผลกลับขาด

๑ กรรมใดบัณฑิตชรั้ง
เร่งประกอบขึ้นเทอญ
กุศลจะกอบเกิน
ประหนึ่งลงทุนค้า

๑ ทนลงไปก็ต้อง
ขึ้นแหละข้อมเป็นหลัก
กุศลเริ่มแล้วจัก
ต้องรักษาไว้ไนตย์

เห็นพอ
อาจเศร้า
ด่าอีก นั้นแล
ปราชญ์ชองสรรเสริญ

ผลกรรม
ประมาท
เลยผิด
เพราะเหตุเล็งใจ

สรรเสริญ
อย่าช้า
ไปบ่ ได้เลย
ประโยชน์ยังบุญ

ตามรัก—ซาเฮ
พานิช
ทั้งทอด นันใด
เพื่องอกเงยงามฯ

คติตสมิต

(โคลง ๒)

๑ จากพบุรุษุทธิ์แล้ว อุทกสะอาดแท้ จึงได้หลังไหหลฯ

(โคลง ๔)

๑ สิ่งใดจะเลิศล้วน	ควรสรร—เสริญญา
ย่อมจะเกิดจากกรรม	เที่ยงแท้
ใจชั่วย่อมจะหัน	เหียนหยาบ
นำประพาศชั่วแม่	มุ่งคำหาด

(โคลง ๓)

๑ แม่มุ่งศรีในกิจ	ต้องตั้งจิตผ่องแผ้ว
สุจริตในจิตแล้ว	เลิศพร้อมอีกสอง ทวารนา

(โคลง ๔)

๑ ฝึบองได้ลาภทั้ง	ยศฐา—นันทร์แด
จงจิตมากริษยา	มุ่งร้าย
บำเพ็ญกอบกิจจา	เพียรเท่า ไฉด
ที่สุดก็จะคล้าย	กับก้าวถอยหลัง
๑ ตั้งจิตให้เลิศแล้ว	อย่าแหง
ทำกิจพิริยะแรง	เรอไขว่
ถึงพบอุปสรรคแข็ง	แรงขัด
ก็จะอาจข้ามได้	เพราะด้วยความดี
๑ ดั่งเมื่อเปรียบด้วย	พุทธ
ใสสะอาดล้ำละหาน	ดจแก้ว
พุ่มเปรียบมโนมาน	มุ่งชอบ นั่นเอง
ธารเปรียบประพาศแพรว	เพชรพร้อมเพราพรรณ

๑ อันพุทฺธเกลือกกลั้ว
 ธารกยอมเป็นตม
 มโนปล่อยอารมณ์
 ย่อมเนะปฏิบัติให้

๑ โบราณจึงว่าไว้
 เป็นใหญ่ในธรรมไซ้
 ว่าผิจะผู้ใด
 จงข่มจิตตนละน

โสมม
 ชุ่นไชร
 ชั่วครอบ จำฤ
 ชั่วชาสามัญ
 ว่าใจ
 คติช
 หวังชอบ
 แน่แท้ควรจำฯ
 คฤตสมิต

ความขั้ว

ทั้งโลกเขาข้อมจะต้องเห็นเหมือนกันหมดว่า คน
 ที่ประทุษร้ายต่อมิตรผู้ซื่อตรง นับว่าเป็นคนเลวที่สุด.
 แก้วแก้ว น. ๔๐

๑ ให้อุบายย้ายแข่งแฝงกาย เหมือนผู้ร้ายลอบยิงนำบัดสีฯ
 รามเกียรติ์ น. ๑๔๗

๑ คนจัญไรเอาใจไปออกแก่ศัตรู
 ควรไปอยู่ในพวกงูและสัตว์ร้ายทั้งหลายทั้งปวงฯ
 รามเกียรติ์ น. ๖๑

เราจะประพาศเป็นผู้สมใจ เราก็กลายเป็น
เสนียดจัญไรไปด้วยเท่านั้นเอง

อำนาจคือธรรม น. ๙๔

คนพาล เห็นแก่ตนมากเกินไปที่จะขอแก้ไขใครได้

อำนาจคือธรรม น. ๙๕

๑ เมื่ยศศักดิ์กิตติคุณของคนเรา ไม่หาเอาโดยทุจริตได้

เวณีสวานิช น. ๘๐

๑ อกรรมสินาผล
เพราะกรรมกระทำให้

ณชีวิจิตรไสร
ผลชวดและขื่นขม ฯ

ปรียทรรพิกา น. ๙

๑ ชนคิดทุจริตแล้ว

ไม่พ้นราชทัณฑ์ ฯ

ลิลิตพ่ายพ น. ๘๘

๑ อันผู้ใดเพเลียงปลากระทำให้ผิด

จะพินิจคดีด้วยไฉน ฯ

เวณีสวานิช น. ๘๒

การที่เกล่งใส่ความกันเล่น โดยไม่มีเหตุนะ
ยิ่งเสียดกว่าใส่ความสำหรับแก้แค้นกัน

นินทาสโมสร น. ๒๙

ผู้ที่เกิดมาในตระกูลสูงแล้ว แต่ประพฤติดันไม่ดี
ก็เสมอกับสาปตนเองให้ตกไปเป็นคนชาติต่ำ

พระคันทะเป น. ๑๘๓

(โคลงมหานันททายี)

๑ บาปแหละเป็นข้อที่	พึงอาย
ยิ่งกว่าการตายเพราะ	ทัณฑ์โทษ
นี้ปราชญ์มุ่งหมายเตือน	สติ
ว่าบาปสิโหดยิ่ง	กว่าต้องลงทัณฑ์
๑ อันบาปทำแม่ที่	สลับ
ใครมีอาจจับกุม	แน่ไซ้
และแม่ไม่รับทัณฑ์	โทษอย่าง ใดเลย
ใจก็คงให้นึก	แน่แท้อดสู
๑ แม่ตมียากต้อง	อาชญา
จำจนอาจารย์	จุ่มหมด
ชั่วแล้วจะว่าผู้	ลงอาช—ญา
ทำเสื่อมชงขศศักดิ์	ดั่งนั้นนินไค

๑ วิสัยผู้ซึ่งปก
 ข้อมโปรดผู้สัจธรรม
 อักม่งขจัดชน
 เพื่อสุขสถิตมนั

๑ ชนสี่เหล่าพทุชเจ้า
 ตรัสว่าใครขาดความ
 ผู้นั้นย่อมอาจทำ
 กิเลสก็หายาบแท้

๑ หญิงชายอยู่ได้อย่าง
 เพราะหิริกัมการ
 กฎหมายและทัณฑ์โทษ
 ได้แต่การาบเมือ

๑ เช่นนแม่ประพฤติ
 อย่าคิดละอายต่อ
 คิดขวยเมือหมายจะ
 จะมีต้องโกรธเพราะ

ครองรัฐ
 สุจริต
 ทูรเจตน์
 ทว้ทั้งธรณ

โลกนาถ
 อายบาป
 ทูจริต ถ้วนนา
 เพราะสิ้นความอาย

เกษมสันต์
 ทำบาป
 น้อยใหญ่
 ผิดแล้วเลเห็น

ผิดร้าย
 รับโทษ
 ทำผิด นั้นดี
 เหตุต้องอาชญา ฯ
 ศุภสมิต

สกุกาโร กาปริสํ หนติ

(สกาถรรค สังยุตตนิกาย)

(โคลงมหาสินธุมาลี)

๑ สักการฆ่าบรุษ
 ภูษิตเจษณเอย
 ตาจักขอเนลีย
 แม่ผดขำขอรับ

๑ ใคร่ครวญหวนคิดว่า
 ย่อมจะเห็นแก่ตัว
 จะคิดสิ่งใดมัว
 ประโยชน์ตนไม่รู้

๑ อักมัจจกอบด้วย
 เห็นว่าใครวิวัฒนา
 เห็นใครกอบกิจจา
 ก็ยังกลับนึกเกลียด

๑ สันดานชั่วหยาบแล้ว
 ช่งศักดิ์อีกโอกาส
 นึกขำมิสามารถ
 ก็ประพฤติเรียบได้

๑ คนเช่นนั้นหากได้
 ไซ้ว่าโลกจะลด
 รัชยาไซ้จะหมด
 กลับทวนย้อน

ชั่วเสีย
 โสตสดับ
 เฉลยอรรถ
 ผิดด้วยเต็มใจ

คนชั่ว
 ชิงผู้
 มุ่งแต่
 โอบอ้อมอารี

รัชยา
 ชิงเคียด
 ชนชอบ
 มุ่งร้ายหมายพาล

แต่ขาด
 ก็ไร
 ทำชั่ว ฉะนั้นฤ
 เหตุเพราะจำเป็น

ลาภยศ
 ถดน้อย
 ไปเมื่อไรนา
 เท้ามั่นเพลิงลาม

๑ ขามได้ไฟเปรียบผู้
ใครเข้ยมก็เพยอ
แข่งขันมีพลันเลอ
แค้นค้งชงทุกผู้

๑ ฉะนนสำหรับผู้
ลาภยศทรัพย์ให้โทษ
ควรคิดคัจจิตโหด
จ่งก่อยชบเลียงแล

อันเสมอ
อยากสู้
เลิศเท่า อยากฤ
ไปเวนเดียตฉันท
ชั่วโคด
แนแท้
เสี้ยก่อน
อาจได้ผลดี ๆ

ศุสิตสมิต

ประมาท

การประมาทไพร่ผู้ผิดนัก

วามเกียรติ์ น. ๑๑๓

ขออย่าให้ประมาทชาติศัตรู
อันคนเฒ่าเหล่าครท้านสอนไว้
ว่าไม่ล้มข้ามได้ออย่าข้ามคน ๆ

พระร่วงคำกลอน น. ๗๕

๑ เสือนอนกว่ากลัว
ไม่รู้ตัวว่าแก่งนึ่ง ๆ

พระร่วงคำกลอน น. ๗๕

ทุกข์

๑ เพลิดเพลินทางสนุก
ขอนจกกล่าวแก่

เป็นมูลทุกข์แน่แท้
อรรถให้จะเจน ๆ

(โคลง ๔)

๑ เช่นคนชอบคัม^๕นา
ยามคัมแล้วเฮฮา
รุ่ง^๕ขึ้นลวิ้งหา

คอผาดปราศจากสุข

๑ อีกพอได้รับรส

พาจิตมากกามา

เที่ยวคบพวกหญิงลา—

เลยเจ็บกับ^๕คัม

๑ โรคภัยเบียนเบียดแล้ว

เที่ยววุ่นแสวงทาง

ริเริ่มสับ^๕ฝืนบาง—

เลยติดโดยเร็วรวดเร็ว

๑ สิ้นอายุเพราะฝืน^๕ไซร์

สัจจิตประจำ

ริเริ่มการระยำ

ฝืนประหารทุกชั้น

สุรา

สนุก

นาค^๕คัม วุ่นเฮ

ดู^๕ไขขันคอ

สุรา

กลัด^๕กลุ้ม

มกมาก

กับได้^๕สบายใจ

ครวญคราง

ดับปวด

ที่ช่วย ได^๕น่า

หนึ่งแล้วฤาหาย

ฆ่า^๕กรรม

จิต^๕สิ้น

ยับ^๕ย่อย

ทุกก่อน^๕ธรรมา

๑ ริหาสินทรัพย์ด้วย

เริ่มเล่นการพนัน
ยิ่งเสียยิ่งเข้มขัน
เสียทรัพย์กลับลำบาก

๑ แต่ว่าความเจียนนั้น

ยิ่งทรนทราย
กินเหล้าเพื่อสบาย
คบสตรแก่ทุกข์

๑ ดังนั้นสนกมาก

จึงกลับให้ทุกข์ทวน
ผู้ฉลาดจงหวน
ตนสี่เป็นตรรก

อาธรรม

โลภมาก
เล่นหนัก ขันแฮ

สุดพินคณา

ห่อนหาย

หาสุข

ไปหยด

โรคร้ายแรงทวี

เกินควร

ทุกข์หนัก

เตือนสติ ตนเอง

อย่าล้าลงพลาญตน ฯ

คติตสมิต

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์รุ่งนกร ๓๕๘-๔๐๐ ถนนสี่พระยา พระนคร โทรศัพท์ ๓๖๓๑๒
นายสมยศ พานิชกร ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๒